Voorwoord

Auteur: Frank Saris

Als Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen e.o. zijn we op diverse terreinen heel actief. Veel van de voor 2019 afgesproken activiteiten zijn inmiddels met succes afgerond. Zo was er een goed bezochte bijeenkomst in de Bastei over het wel en wee van beschermingswerk. Nog steeds komen er via een van de vele kanalen verzoeken binnen om een bepaalde nieuwe actie te starten, te ondersteunen of publiciteit te geven. We hopen dat we de komende tijd een beroep mogen doen op een wat groter groepje actievelingen, als resultaat van deze bijeenkomst. En als dit vanzelf gaat, omdat leden in hun directe omgeving meteen de daad bij het woord voegen, zou dat natuurlijk helemaal geweldig zijn.

Als u dit leest, zijn er al een paar succesvolle Birders Cafés geweest. Gezien de opkomst voorziet dit duidelijk in een behoefte (aan contact). Het is een goed middel voor de onderlinge communicatie: heel direct, met korte lijnen, modern en passend bij nieuwe communicatiemogelijkheden. Verbetering van de onderlinge communicatie is momenteel wel een nadrukkelijk aandachtspunt (zie ook de laatste ALV). Wij broeden momenteel op mogelijkheden om dit op korte termijn te verbeteren, te stroomlijnen, rekening houdend met al hetgeen er al loopt.

Ten slotte: bij de vorige ALV werd ons als positieve boodschap meegegeven om vooral tevreden te zijn met alles wat er goed loopt en wat ieder jaar weer terug te lezen is in het jaarverslag. We willen voor de komende ALV ieder in de gelegenheid stellen om met voorstellen te komen voor nieuwe activiteiten. In ons kleine bestuurtje willen we ons geen zorgen meer maken over plannen en voorstellen waarbij zich geen enthousiastelingen aangemeld hebben. We gaan in ieder geval niet meer beloven om alle ballen uit jaarplannen zelf in de lucht te houden.

Als je dus actief wilt zijn, is dit je kans. Ook als het iets moet kosten.

-- VACATURES -- VACATURES -- VACATURES -- VACATURES --

Nieuw Mourikredactielid en nieuwe schrijver Waarnemingenoverzicht gezocht

In de vorige Mourik en ook op allerlei andere plaatsen hebben de volgende ‘vacatures’ reeds eerder gestaan. Als reminder, want het aantal reacties is tot nu toe erg beperkt (lees: geen reacties):

Redactielid Mourik

Vincent Sanders zorgt ervoor dat er steeds een mooi vormgegeven Mourik naar de drukker gaat, Jeroen Veeken bekijkt de aangeleverde teksten en probeert daar een paar tekst- en taalfouten uit te halen.

De taken die vacant zijn, bestaan uit het zorgen voor de aanlevering van teksten: contact onderhouden met vaste schrijvers (als deadlines naderen), ervoor zorgen dat de vaste rubrieken gevuld zijn, ogen en oren open houden voor geschikte vogelonderwerpen in ons werkgebied waarover geschreven kan worden, eventuele nieuwe (gelegenheids) schrijvers aansporen, etc. En eigen ideeën en inbreng, bijvoorbeeld over eventuele nieuwe vaste rubrieken, worden natuurlijk zeer gewaardeerd! Van vergaderingen binnen het redactieteam is in principe geen sprake, dus daar gaat geen tijd in zitten; we proberen alles digitaal (via groepsapp) te regelen.

Ook als je de vacature te groot vindt en zelf slechts bereid bent om één van de onderdelen voor je rekening te nemen (bijvoorbeeld het zorgen voor de rubriek op de achterflap), is dat meer dan welkom.

Waarnemingenoverzicht

Omdat Jaap Brinkman gestopt is als vaste schrijver van het Waarnemingenoverzicht, is de redactie op zoek naar een nieuwe schrijver. Vind jij het leuk om drie keer per jaar door te nemen welke waarnemingen er zoal gedaan zijn en de leukste, meest bijzondere waarnemingen in de Mourik op te tekenen? En ben je een beetje handig met (de sorteerfunctie van) Excel om deze waarnemingen op een handige manier door te nemen? We horen het graag!

Geïnteresseerd?

Het kenbaar maken van je interesse voor een van beide ‘vacatures’ kan door een mailtje te sturen naar jeroenveeken@gmail.com.

Loslaten van geringde en gezenderde Volga, 6 juni 2018

Een Russisch sprookje met slechte afloop

Auteur: Marian Crombach

Zoals velen wel zullen weten, heeft er lange tijd een dode Slechtvalk in de Waalbrug gehangen. Ik hoorde er begin maart van onder het genot van een Roodhalsgans in de Bemmelse polder; een vreemd verhaal dat ik 'moest' verifiëren. Ik heb behoorlijk moeten zoeken - hij hing op het allerhoogste punt in de oostelijke boog. Toen ik m'n telescoop er op richtte, bleek de vogel gekleurringd te zijn. 'Dat gaat lukken!' dacht ik optimistisch.
Helaas viel dat tegen: aflezen van de kleurring was bijna onmogelijk door hevige trillingen, veroorzaakt door vrachtverkeer en wind, later ook door werkzaamheden op / aan de brug zelf. Uiteindelijk is het toch gelukt: onomstotelijk Y-F07.
Dan denk je hem te kunnen traceren, maar ook dat viel erg tegen. Eerst mailtjes, appjes, telefoontjes in Nederland naar mensen / instanties die mogelijk iets zouden kunnen weten, daarna ook in het buitenland: Werkgroep Slechtvalk, cr-birding, enzovoorts. Internet en eigen netwerk leverden ook geen resultaat op. Na meerdere tientallen pogingen geef je het dan uiteindelijk toch maar (bijna) op …

Ik heb meteen ook contact gezocht met de aannemer / uitvoerder van de werkzaamheden aan de brug. Op zich vond hij het een bijzonder verhaal, maar hij had niet meteen de neiging om iemand naar boven te sturen: 'We komen er zeker, maar dat kan nog maanden duren .....'

Intussen bleef de Slechtvalk er ondanks alle regen en storm maar hangen. Helaas te onhandig qua hoek en veel te veel trillingen om de kleinere metalen ring af te kunnen lezen.

Uiteindelijk ging het eind juni totaal onverwachts ineens erg snel. Ik had tientallen gekleurringde Grote Sterns afgelezen bij Camperduin. Daar zat ook een exemplaar bij dat in Schotland geringd was. Omdat ik wist dat deze ringer zich ook met roofvogels bezighoudt, toch maar een foto van de 'brugbungelvalk' erbij gedaan als extraatje, you never know ..... En ja hoor: hij had hem rondgestuurd en dat leverde succes op. Binnen enkele dagen kreeg ik een mailtje met een foto van hetzelfde beest in betere doen.

Het bleek uiteindelijk te gaan om een Russisch project! De Slechtvalk is als volwassen vrouwtje op 6 juni 2018 geringd op Kolguev, een eiland in de Barentszee waar tegenwoordig regelmatig internationale expedities heen gaan en waar ook veel Kolganzen geringd worden die soms overwinteren in de Ooijpolder. Ze is toen 'Volga' genoemd. Bovendien bleek later dat zij gezenderd is, maar die zender heeft slechts gewerkt tot half oktober. Zij bevond zich toen bij Denekamp. De zender was eerst niet of nauwelijks te zien. Later beter, omdat de Slechtvalk inmiddels gedraaid was. Bovendien was toen ook de eerste letter van de metalen ring beter te zien: de 'M' van Moskva, maar dat wist ik inmiddels al.

Nadat ik opnieuw contact had gezocht met Rijkswaterstaat, werd er uiteindelijk een vergunning afgegeven om op 21 juli de boog te mogen beklimmen: om 4 uur 's morgens is Peter van Geneijgen naar boven gegaan om Volga op te halen.

De zender is inmiddels persoonlijk opgehaald door Ivan Pokrovski, de onderzoeker die verbonden is aan het Max-Planck-Institut für Ornithologie te Radolfzell. Na controle kan hij opnieuw gebruikt worden.

Links: Foto Waalbrug: Slechtvalk op de brug (mogelijke dader?) en schuin eronder de hangende Volga, 11 juli 2019
Rechts: Laatste foto in de brug, avond vóór de beklimming, zender goed zichtbaar.

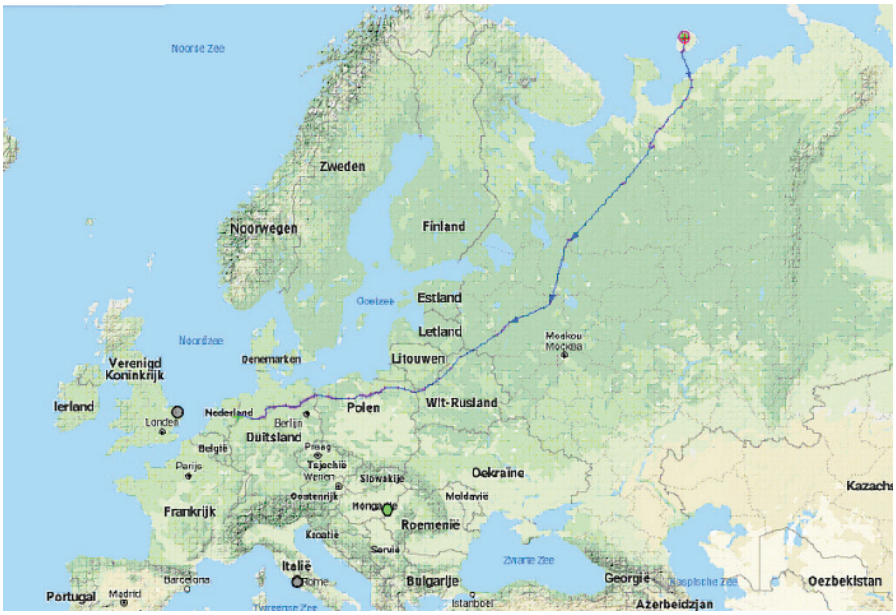

Hoe de valk in de brug is komen te hangen, zal nooit duidelijk worden. Wèl is zeker dat Slechtvalken hevige territoriumgevechten leveren, letterlijk op leven en dood. Dit voorjaar is er - vermoedelijk voor het eerst - een broedgeval in de brug geweest: er werden zeer regelmatig meerdere valken waargenomen. En ... overtuigender: Pieter Hoogland heeft op 15 juni een jong gered dat op het fietspad terechtgekomen was. ‘Onze’ bruggeling is naar de roofvogelopvang in Barchem gebracht. Ze was aan de magere kant, is daar aangesterkt en heeft in een grote volière leren vliegen en jagen. Na enkele weken is ze vrijgelaten in Lochem, in de buurt van een andere Slechtvalkenlocatie. Ze is ongeringd gebleven, dus we zullen haar niet kunnen volgen - hopelijk gaat alles verder goed met haar.

Wat betreft de broedplek in de brug: misschien was het paartje afkomstig van de Stevenstoren die lang in de steigers heeft gestaan. Binnenkort gaat de Waalbrug in de steigers. Hopelijk verhuizen ze dan (terug?) naar de kerktoren, die weer vrij toegankelijk is. Daar staat dankzij Jochem Kühnen inmiddels een broedbak klaar. Natuurlijk hebben ze de Waalbrug zelf uitgezocht, maar het is een levensgevaarlijke plek. De jongen zijn bij voorbaat al bijna ter dood veroordeeld: jonge ‘bruggelingen’ belanden immers òf in de Waal òf op het wegdek ...

Volga - althans wat er nog van over was (één vleugel ontbrak inmiddels) - is in de collectie van ‘De Bastei’ opgenomen. En zo eindigt het verhaal van ‘Volga aan de Waal’, een

Gevlogen route Slechtvalk Y-F07

lange, intensieve speurtocht naar een valk die ruim een half jaar in ‘onze’ Waalbrug hing. Eén van de laatste dagen liepen er zelfs 40.000 nietsvermoedende Vierdaagselopers onderdoor!

Deze hele geschiedenis geeft maar weer eens aan dat interesse, ervaring en kennis lang niet altijd volstaan. Een flinke dosis geluk en toeval zijn bij vogelactiviteiten onontbeerlijk!

Volga, bedankt dat we vier maanden van je leven mochten meemaken via je zender. Verder dank aan iedereen die meegedacht of bijgedragen heeft, met name Jolanda, Jochem, Piet, Pieter, Grote Stern G-ENJ, Ewan, Knud, Olga, Ivan, RWS en Peter.

Copyright foto’s: Olga Kulikova, Ivan Pokrovsky, Pieter Hoogland en Marian Crombach

Onze eerste ‘bruggeling’! Ong. 18 juni 2019

Wat kun jij doen in je omgeving?

Auteurs: Jordy Houkes, Jochem Kühnen en Gerard ter Hart

Met plezier kijken we terug op de geslaagde avond op dinsdag 24 september. Er is veel informatie gegeven, er kwamen veel vragen en het was een levendige discussie. Ongeveer vijftien personen waren naar de Bastei gekomen voor de beschermingsavond. Er waren deelnemers vanuit de Vogelwerkgroep Nijmegen, maar ook van het IVN en andere vogelwerkgroepen. Er werden op de avond drie presentaties (zie website van de Vogelwerkgroep) gehouden.

Jordy Houkes zette het wettelijk kader op een rij en maakte dit concreet met een aantal voorbeelden.

Alle vogels die van nature in Nederland voorkomen, zijn beschermd op grond van de Europese Vogelrichtlijn. Nederland heeft deze bescherming vastgelegd in de Wet natuurbescherming (Wn), de opvolger van de Flora- en Faunawet. Er geldt een algemene zorgplicht voor alle flora en fauna, artikel 1.11 van de Wn. Dit legt verplichtingen op als je weet of kunt weten dat al of niet handelen nadelige gevolgen kan hebben.
In de wet zijn in artikel 3 verboden handelingen opgenomen ten aanzien van inheemse vogels. Het gaat dan bijvoorbeeld om het doden of vangen van vogels, opzettelijk vernielen van nesten, opzettelijk storen van vogels en het rapen van eieren. Let op: de niet-inheemse vogels vallen wel onder de zorgplicht!

Het verbod op storen is versoepeld en is niet van toepassing als de storing geen wezenlijke invloed heeft op de staat van instandhouding van de soort. Ontheffingen kunnen in de meeste gevallen aangevraagd worden bij de provincie, soms bij het rijk. Er bestaan ook vrijstellingsregelingen, waarbij bijvoorbeeld het Waterschap werkt volgens een bepaalde goedgekeurde gedragscode.

Een belangrijk verschil in de wet wordt gemaakt tussen vogels met en vogels zonder jaarronde bescherming. Nesten van alle vogels zijn beschermd als ze als broedlocatie in gebruik zijn. Dit kan ook voor of na de reguliere broedperiode zijn!! Van vogels met een jaarronde bescherming zijn de nesten en de functionele leefomgeving gedurende het hele jaar beschermd. Er zijn verschillen tussen provincies in hun beleid. De provincies hebben de mogelijkheid om soorten extra te beschermen of de bescherming te versoepelen. De provincie Limburg heeft in haar Beleidsregel Soortenbescherming bijvoorbeeld opgenomen dat de nesten van de Huiszwaluw jaarrond beschermd zijn.

Met een aantal praktijkvoorbeelden werd dit onderdeel afgesloten.

- Voordat kap- en snoeiwerkzaamheden in het broedseizoen worden uitgevoerd, dient de initiatiefnemer een broedvogelcontrole uit te voeren.
- Bij bouwwerkzaamheden of een evenement in het broedseizoen is een broedvogelcontrole nodig.
- Bij het maaien van een dijktracé in het broedseizoen is een broedvogelcontrole nodig.
- Nesten op landbouwpercelen zijn beschermd en mogen conform de wet niet worden vernietigd. In feite moet een landbouwer ook een broedvogelcontrole uitvoeren voordat hij het land gaat bewerken.

- Sloop van een schuur met nestlocatie van bijvoorbeeld Kerkuil of Steenuil (jaarrond beschermde nestlocatie) is zonder ontheffing verboden, ook buiten het broedseizoen.

- De kap van een bos met Roekennesten (jaarrond beschermde nesten) is zonder ontheffing verboden, ook buiten het broedseizoen.

- De kap van een boom met een nest van een Buizerd, Havik, Sperwer ect. (jaarrond beschermde nestlocatie) is zonder ontheffing verboden, ook buiten het broedseizoen.

- Afstoten van Huiszwaluwnesten is tijdens broedseizoen verboden. Na het broedseizoen is dit wel toegestaan, behalve in Limburg omdat nesten van Huiszwaluw daar jaarrond beschermd zijn.

- Een conifeer met een nest van een Merel omhakken, kan alleen als de broedlocatie niet in gebruik is.

Een belangrijke ervaring van Jordy is dat in gesprek gaan met mensen en rustig aanspreken veel meer oplevert dan de stevige aanpak. Soms kan een stevige aanpak echter noodzakelijk zijn.

Gerard ter Hart nam het volgende deel voor zijn rekening, beginnend met een aantal aandachtspunten die van belang zijn voor de invulling van de beschermingspoot van de Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken (VWGN). Het werkgebied van de VWGN is groot: twee landen, in Nederland drie provincies en zeventien gemeenten. De meeste leden wonen in Nijmegen en omgeving (zie kaartje).

Hoe geven we bescherming vorm? Onze vogelwerkgroep telt een aantal regio-informanten die de ogen en oren zijn binnen het werkgebied. Ze kunnen zelf actie ondernemen of in samenspraak met bestuur. Er worden nog regio-informanten gezocht voor een groot deel van het werkgebied.

Willen we (juridische) actie ondernemen dan zijn de statuten van belang. Ons belang richt zich op vogels. Vanwege het grote werkgebied en onze, weliswaar tot vogels beperkte maar wel zeer omvangrijke doelstelling, is samenwerking met andere organisaties zoals het IVN, de Milieufederaties (GNMF) en Vogelbescherming Nederland (VBN) van belang. In de Gelderse Poort is er een Wetlandwacht die samenwerkt met Vogelbescherming Nederland.

Een aantal acties uit het afgelopen jaar is toegelicht.

- De kap van nestbomen van Roeken aan de Mauritssingel in Lent. Na opzoeken en beoordeling van de stukken bleek er een ontheffing verleend waarbij goed rekening was gehouden met de Roeken.

- Bestrijden blauwalg in het Wylerbergmeer. Door bezwaar aan te tekenen, samen met andere organisaties, kwamen we in de positie om via mediation een andere, betere oplossing te realiseren. Ook de contacten met de pers waren hierbij van belang.

- Windmolens en zonnepanelen dragen bij aan verduurzaming. Maar waar laten we ze? Het kan niet overal. Een aantal voorbeelden: zonnepanelen op water (Berendonck en Uivermeertjes) en windmolens (Heumen). Bij de Berendonck hebben we meegedacht in een werksessie over mogelijkheden. De gemeente Druten hebben we een brief gestuurd om de plaatsing van zonnepanelen op de Uivermeertjes te heroverwegen. VBN en de GNMF hebben voor het maken van keuzes documenten ontwikkeld, zoals de Windmolenrisicokaart.

- De brief (model van VBN) aan alle gemeenteraden over de bestrijding van de Eikenprocessierups heeft beweging gebracht in het denken, ook via de pers. Het onderwerp en de VWGN staan op de kaart.

Een paar leerpunten:

- Samenwerking met andere groepen is zinvol.

- Soms moet je kiezen voor het starten van een procedure.

- Denk ook aan de rol van de pers.

- Er is heel veel informatie beschikbaar.

- Bij het vinden van een oplossing moet je soms ook een veer laten.

Jochem Kühnen is voor Vogelbescherming Nederland de stadsvogeladviseur voor Nijmegen. Kijk op https://vogelbescherming.nl/bescherming/wat-wij-doen/in-de-stad/stadvogeladviseurs/jochem-kuhnen.
Bij dit onderdeel is uitgebreid ingegaan op de mogelijkheden die er zijn om de vogels in de stad te helpen. Talrijke projecten waar tijdens de bouw maatregelen zijn getroffen door nestgelegenheden te maken, passeerden de revue.

Nestkasten kun je ophangen, maar ook inmetselen in muren. Het is van belang om vroegtijdig met ontwikkelaars van bouwprojecten om de tafel te gaan zitten, zowel bij nieuwbouw als bij renovatie. Juist bij renovatie verdwijnen veel nestplaatsen.
Zeker voor Huismus en Gierzwaluw kan hier veel gedaan worden en zijn er allerlei kasten in de handel. Contact met de architect werkt vaak het beste. Dan begint het denken over het ontwerp en kan het vaak gemakkelijk worden meegenomen.
Ook platte daken kun je aantrekkelijk maken

voor vogels zoals de Zwarte Roodstaart, door bijvoorbeeld te beplanten met wilde planten en te zorgen voor structuur zoals bij braakliggend land vaak het geval is.

Ook thuis kan een vogelliefhebber natuurlijk meer doen dan alleen een nestkast voor mezen ophangen. Ook voor consumenten zijn allerlei duurzame nestkasten verkrijgbaar voor Huismus, Gierzwaluw en vleermuizen. Denk bij plaatsing aan de juiste windrichting (noord of oost) en een goede hoogte. Voor Gierzwaluw moet een nestkast minimaal vier meter hoog hangen en vrij aan te vliegen zijn (dus ongehinderd door dichtbij staande bomen bijvoorbeeld).

De presentaties zijn te vinden op de website van de VWGN onder beschermingsavond 24 september 2019. Op de site zijn ook diverse links opgenomen naar uitgebreidere informatie over bescherming van soorten en bijvoorbeeld geschikte nestkasten.
Om af te sluiten: veel activiteiten kun je zelf ondernemen! Op de site is een aantal documenten geplaatst als hulpmiddel. Kom je iets tegen waarvan je denkt ‘is dit wel in de haak?’, check dan deze documenten. Ook op de site van de VBN staat veel informatie. En heb je meer hulp nodig bij een mogelijke actie: de drie inleiders zijn er om je te helpen. Wordt het erg pittig dan kunnen we altijd hulp inroepen van Vogelbescherming Nederland of de Milieufederaties.

Vanaf nu willen we een vaste rubriek opnemen in de Mourik over beschermingszaken. Heb je een vraag die je daar graag behandeld wilt zien, laat het ons weten!

Naar aanleiding van de avond gaan we ook de provincies Gelderland en Noord-Brabant aanschrijven om, net als Limburg, meer soorten jaarronde bescherming te geven.

Huiszwaluwtellingen rond Nijmegen in de zomer van 2019: een recordjaar

Auteur: Nico van der Poel

Voor het 25e jaar ging ik deze zomer op pad om de kolonies Huiszwaluwen te tellen aan de zuidwestzijde van Nijmegen. Jaarlijks stuurde ik ook een mailtje via de Mourik-mailcirkel met mijn bevindingen, maar ik weet niet hoe het bereik daarvan tegenwoordig is. Daarom nu een artikeltje in de Mourik.

Overigens wil ik ook wat vermelden over andere tellingen rond Nijmegen. Waar ik in het begin nog de enige teller was, wordt er de laatste jaren steeds meer geteld, zoals een groep (Gerrit Houwen, Rob en Henny Gorissen, Arie van Dijk, Jurrien van Deijk) onder leiding van Jordy Houkes in de hele gemeente Wijchen. Peter Brouwer gaat zelfs twee keer langs in het hele gebied aan de noordkant van de Waal plus nog in Weurt, Beuningen en het hele Land van Maas en Waal. Dat is wel een apart artikel waard.

Het was natuurlijk een bijzonder jaar met warmte en droogte vooral in juli. Doordat ik in juli weg was, heb ik twee vroege dagen gemaakt in juni en mijn derde dag viel begin augustus. En het was een recordjaar voor mijn gebied. Door de warmte? Het blijft altijd gissen naar oorzaak en gevolg. Wat ik begin augustus wel zag: een jonge zwaluw die met open bek uit het nest hangt, maar zo stil dat ik al snel bedacht dat hij dood moest zijn. Via een nieuwsbrief van de Sovon begreep ik dat op meer plaatsen zo vogels aan hun einde kwamen; bijvoorbeeld door water- of voedselgebrek.

Al voordat ik op pad ging, belde een mevrouw uit Alverna mij. De zwaluwen waren terug. Maar wat ik van haar niet verwachtte: ze wilde ze helemaal niet meer. Ze vroeg wat ze er nu tegen kon doen. Eigenlijk wil ik dan helemaal geen advies geven, maar ik zeg toch wel wat. Bij mijn ronde bleek daar geen nest meer te zijn en ze was helaas niet thuis om het nog eens te bespreken. Mensen vragen ook vaker raad wat te doen met schilderen of met een verbouwing. ‘Liefst buiten het seizoen dan’, zeg ik dan vriendelijk, terwijl het eigenlijk verplicht is. In Alverna stond al een grote steiger tegen een bekende gevel. De schilderende bewoner vertelde mij dat het nest er al was en dat de Huiszwaluw rustig doorging met vliegen. Als hij nu op de bovenste steiger ging staan dan bleven de ouders weg, maar zodra hij ging zitten dan kwamen ze weer terug. Zo kan het dus blijkbaar ook. Hij schilderde netjes om het nest heen. Een andere bewoner vindt het vervelend dat de zwaluw nu juist op het alarmapparaat een nest bouwt; dat gaat er na het seizoen af. Maar weer een ander: ‘Dit vind ik mooi man ! Poep …..? Wat doet mij dat nou; als die beestjes maar kunnen vliegen.’ En voor sommige mensen weet ik wel hoe de Huiszwaluwen bij de familiegeschiedenis horen.

Had ik vorig jaar met tweehonderd nesten al bijna een recordjaar, dit jaar waren er 236 nesten: toename 18%. Behoorlijke toename was er in Alverna, Nederasselt, Heumen en Molenhoek en op boerderijen bij de Hatertse Vennen waren het met 32 en 14 nesten ook records. Van een oud huis met 9 nesten aan

de Heumenseweg wist ik dat het afgebroken zou worden. Twee nesten aan een ander huis kwamen daar nog voor terug, maar de speciaal geplaatste til was (nog) niet bezet. De cijfers uit mijn gebied: Alverna 23 (18), Heumenseweg 2 (9), Boschkantsebroekstraat 2 (3), Vendam 14 (5), Nederasselt 31 (26), Nederasselt buitengebied 2 (2), Heumensche Hof 39 (33), Overasselt 6 (4), Linden 8 (6), Heumen 17 (10), Looistraat 18 (16), Broekkant Malden 9 (8), Molenhoek West 0 (2) en Molenhoek 65 (57).

In de gemeente Wijchen was ook al een forse toename van het aantal nesten: van 268 naar 344 (toename 22%). Het gaat om Bergharen - Grotestraat 39 (45), Hernen - Dorp 15 (19), Batenburg - kerk 106 (79), Batenburg - stad 7 (5), Hernen Kampbroek 21 (5), Wijchen Woezikse Leijgraaf 33 (25), Wijchen - Kraaijenberg 7 (6), Wijchen - Aalsburg 14 (13), Wijchen - De Weertjes 3 (4), Wijchen - Sluiskamp 4 (1), Wijchen - Kerkeveld/ Huurlingsedam 45 (30), Wijchen Balgoij 9 (1), Alverna 23 (18), Heumenseweg 2 (9), Boskant 2 (3) en Vendam 14 (5). Sommige kolonies zijn dit jaar in Wijchen opvallend hard toegenomen (kerk van Batenburg en Hernen Kampbroek), terwijl andere kolonies ten opzichte van vorig jaar stabiel zijn gebleven of zelfs zijn gedaald in aantal.

Peter Brouwer viel het op dat er in rivierdorpen Afferden en Winssen helemaal geen nesten waren. Maar hij heeft een behoorlijke toename met opvallend positief de gebieden Steenfabriek Bemmel 33 (20), Steenfabriek Gendt 45 (28), Hulhuizen 49 (27) en Horssen 53 (24). En intussen de mooie en vooral grootste kolonie van het gebied onder de brug de Lentloper over de Spiegelwaal naar Veur Lent. Daar zijn vanaf gereedkomen in het voorjaar van 2015 achtereenvolgens 9, 35, 86, 134 en nu zelfs 165 nesten geteld.

Ander faunanieuws

Auteur: Sjak Gielen
Auteurs sprinkhanen: Jordy Houkes en Jurriën van Deijk

Nu de winter is begonnen, kan de balans worden opgemaakt van het regionale insectenseizoen 2019.

Libellen

Met 52 verschillende soorten werd de fraaie score van 2018 geëvenaard.
De klapper van het jaar was natuurlijk de in het vorige nummer vermelde **Zadellibel**, maar de soort heeft zich zelfs voortgeplant in het werkgebied, gezien de vele larvenhuidjes en imago's die in september in de Millingerwaard werden waargenomen.
Nog sterker dan vorig jaar was de tendens dat zuidelijke, warmteminnende soorten zoals **Vuurlibel, Zuidelijke Keizerlibel, Zuidelijke Glazenmaker** en **Zuidelijke Heidelibel** steeds verder oprukken en noordelijke soorten zoals **Maanwaterjuffer** en **Zwarte Heidelibel -** in de jaren tachtig nog de meest voorkomende heidelibel van het werkgebied - steeds meer terrein verliezen.

Dagvlinders

Met 43 verschillende dagvlindersoorten was 2019 een doorsnee jaar, maar daar is dan ook alles mee gezegd. Verder was er niets doorsnee. Er vielen – opnieuw en voor het tweede jaar op rij - ongekend harde klappen onder de soorten van de hei. Slechts één **Kommavlinder** werd gefotografeerd. Of dat de laatste der Mohikanen is geweest, zal in 2020 moeten blijken maar ik houd mijn hart vast.
Ook de **Heivlinder** was uiterst schaars, overigens conform het landelijke beeld. Door het gebrek aan bloeiende hei in 2018 werden de

Telling op akker, 25 augustus 2019 Tongelaar *Foto: Jan Jacobs*

vlinders gedwongen om buiten de heide op zoek te gaan naar nectar, waardoor voortplanting op de hei nauwelijks uit de verf is gekomen. Op die schrale hei groeit nu juist de waardplant Schapengras, maar deze cruciale grassoort heeft ook danig te lijden gehad van de langdurige droogte van 2018, waardoor toen weinig eiafzetting op Schapengras heeft plaatsgevonden.
Toch was het in 2019 zeker niet allemaal kommer en kwel. Er zijn zelfs soorten die het extreem goed hebben gedaan. Neem bijvoorbeeld de **Kleine Parelmoervlinder**. Al vroeg in het seizoen werden vlinders gezien op talloze, vaak ook nieuwe plekken. Het absolute record werd bereikt tijdens een telling op 25 augustus op een gerooide aardappelakker op de Tongelaar waar liefst 750 exemplaren aanwezig waren. De rupsen van de soort zullen overwinteren in de strooisellaag. Het is niet bekend of speciaal beheer waartoe de boer bereid was, zinvol is. De snelle uitbreiding (zeker in 2018 en 2019) suggereert dat de soort prima zijn eigen boontjes kan doppen, als het maar warm genoeg is en daar werken we met zijn allen hard aan. Natuurontwikkeling, ontgronding en niet al te intensief gebruikte akkers leveren allemaal kale grond met veel akkervioltjes op. Die komen helemaal vanzelf en hoeven dus niet ingezaaid te worden. Geschikte gebieden blijkt deze parelmoervlinder prima op te kunnen sporen om zich daarna razendsnel te vermeerderen. De boer van deze akker heeft het afgelopen jaar blijkbaar precies goed gedaan, geholpen door het warme weer en het gebrek aan parasieten die minder snel door het landschap bewegen dan de zeer mobiele Kleine Parelmoervlinder. Met ruwweg 100-300 eitjes die een vrouwtje legt, kan het snel gaan als alles mee zit.

Er werden op dit aardappelveld, met in de voren onkruidgroei van onder andere Perzikkruid, Akkervioltje en Knopherik, meerdere stroken gelopen in noord-zuidrichting met aan oostkant per strook 30 vlinders en in midden en west 60 vlinders per strook. Het veld was 150 meter breed, hetgeen dus 5 x 30 en 10 x 60 vlinders opleverde.
Joop Verbrugh kon in het voorjaar rupsen van de **Grote Vos** fotograferen in zijn tuin. Het is best bijzonder dat daadwerkelijke voortplanting van de soort in het werkgebied is vastgesteld.

Sprinkhanen

Op zaterdag 31 augustus 2019 fietsten Jurriën van Deijk en Jordy Houkes van Alverna terug naar Wijchen. Ze hadden op Landgoed Hoogendonk een gezellige middag en avond gehad met andere Wijchense natuurliefhebbers. Omstreeks 23:00 uur hoorden ze tijdens de fietstocht op de Oosterweg in de tuin van Schraven Hoveniers een opvallend sprinkhanengeluid. Direct knepen beiden in de remmen en ze luisterden aandachtig naar de sprinkhaan. Naar aanleiding van de recente ontdekking van Daan Drukker in Leiden (https://www.naturetoday.com/intl/nl/nature-reports/message/?msg=25446) werd al vrij snel gedacht dat het mogelijk de zeer zeldzame **Grote Spitskop** (*Ruspolia nitidula)* zou kunnen zijn. Met behulp van de smartphone werd een geluidsopname gemaakt, maar dat bleek een grote uitdaging door het lawaai van een sproeiinstallatie en van het verkeer.

Een dag later werden de geluidsfragmenten voorgelegd aan diverse experts, met als resultaat dat het best wel eens een Grote Spitskop zou kunnen zijn. Omdat nog geen zekerheid kon worden verkregen, werd besloten om ’s avonds opnieuw te gaan luisteren. Helaas

bleek er een pomp aan te staan, waardoor de sprinkhaan die avond niet te horen was.

Op 2 september werd een nieuwe en dit keer succesvolle poging ondernomen. Rond 21:30 uur begon de spitskop kort te zingen. Helaas was de afstand nogal groot, waardoor de opnames nog steeds niet goed genoeg waren voor zekere determinatie. Later op de avond werd het echter ruim een uur lang stil. Toen kwam ook het bericht binnen van Baudewijn Odé dat hij op basis van de eerdere opnames dacht dat 'het er wel een zou zijn'. Kort na dit duwtje in de rug kwam toevallig net de eigenaar de tuin in gelopen. Toen Jurriën en Jordy hem aanspraken, begon de spitskop net weer te zingen. De eigenaar werd erg enthousiast en Jurriën en Jordy mochten de tuin in om een goede geluidsopname te maken en de sprinkhaan te zoeken. Na een zoektocht van circa vijf minuten plukte Jurriën een spitskop uit een pol siergras en werd alle twijfel weggenomen. Het betrof daadwerkelijk een mannetje Grote Spitskop!

Een dag later op 3 september werden door Jordy en Marc de Bont een mannetje, vrouwtje en nimf gevonden. Dezelfde avond hoorde Peter Hoppenbrouwers zelfs drie zingende mannetjes. Een kleine populatie lijkt dus waarschijnlijk.

De waarneming in Wijchen is tot op heden de vijfde locatie in Nederland waar deze soort is aangetroffen. Het is naast de recente ontdekking in Leiden de tweede locatie waar zowel mannetjes, vrouwtjes als nimfen zijn aangetroffen. Het is mogelijk dat de soort op meer plekken gaat opduiken. De sprinkhaan zat in Wijchen in een vergelijkbaar soort siergras als in Leiden. Het zou kunnen dat de soort in Nederland terecht is gekomen als ei in (exotische) graspollen. Dit lijken nu potentiële plekken om te gaan zoeken.

Grote Spitskop man, 3 september 2019 Wijchen
Foto Jordy Houkes

Siergras, 3 september 2019
Wijchen
Foto: Jordy Houkes

De Grote Spitskop is een Zuid-Europese sabelsprinkhaan die weinig kieskeurig is in de keuze van zijn leefomgeving. De warme zomers van deze eeuw hadden de soort in 2017 al noordelijker gebracht tot België en delen van Duistsland. Nederland lijkt sindsdien voorzichtig aan de beurt.

En gaan de heren nu op zoek naar de **Italiaanse Rosevleugel** (*Calliptamus italicus*) of 'doen' ze eerst de **Spoorkrekel** (*Eumodicogryllus bordigalensis*)?

Spinnen

Een soortgroep waar ik nog nooit aandacht aan besteed heb, zijn de spinnen. Een groep waarvan in Nederland zo'n 650 verschillende soorten voorkomen. In Europa zijn ze verdeeld over 44 families. Ze behoren niet tot de insecten maar tot de geleedpotigen. Hierbinnen vallen ze in de klasse van de spinachtigen, waartoe ook hooiwagens, teken, schorpioenen en mijten vallen. Een spin kan in leeftijd variëren van 1 tot 8 jaar. Je hebt spinnen van een paar centimeter groot maar ook dwergspinnen van anderhalve millimeter. Spinnen houden de muggenpopulatie in toom, maar ze worden zelf ook gegeten door vogels, waarmee ze volwaardige deelnemers zijn in de voedselpiramide.
Wielwebspinnen of *Areneidae* maken een web waarin ze vliegend gespuis vangen. Bekende soorten als de **Kruisspin** (reeds vele jaren de winnaar van de nationale spinnentelling) en de **Wespspin**, behoren tot deze groep. De Wespspin (*Argiope bruennichi)* is een soort die door de klimaatverandering steeds noordelijker voorkomt. Ze vangt zelfs grote sprinkhanen of een Weidebeekjuffer in haar web. Vanwege haar uiterlijk wordt deze soort ook wel Tijgerspin genoemd.

Wolfspinnen of *Lycosidae* jagen over de grond. Ze zijn vaak met honderden bij elkaar. Sommige spinnen wachten hun prooi af op uiteinden van bloemen. Trilspinnen of *Pholcidae* die wel wat op hooiwagens lijken, gaan trillen als ze bedreigd worden door vogels,

Wespspin, 7 september 2019 De Horst *Foto: Mientje Piels*

want trillend zijn ze onzichtbaar voor aanvallers.

Kevers

Ronduit spectaculair was de waarneming van ***Serropalpus barbatus*** op 6 augustus in het Esters Broek. Deze kever leeft onder de schors van dode en zieke naaldbomen en lijkt uiterlijk sprekend op een kniptor (familie *Elateridae*). Als je hem vastpakt, reageert hij niet met de knippende sprong van een kniptor maar spartelt hij hevig. ‘s Avonds worden ze aangelokt door allerlei lichtbronnen. In de nazomer gaat het vrouwtje op zoek naar zieke of pas gevelde dennen en sparren en ze deponeert in schorsspleten ongeveer 170 eitjes. De houtvretende larven boren diepe, ronde gangen. Imago’s worden doorgaans op licht waargenomen maar Piet Smeets en Louis Geraets klopten hem uit een zieke spar. Ze konden de kever niet op naam brengen maar hadden op basis van de grote ogen wel het vermoeden dat het iets bijzonders was. Uiteindelijk bracht het forum uitkomst. Theodoor Heijerman kon hem op basis van de foto’s op naam brengen. Een Nederlandse naam heeft de soort nog niet. Waarnemingen uit ons land zijn dan ook uiterst schaars: één exemplaar in Amsterdam rond 1930, meegekomen met hout uit het Schwarzwald en sinds 2010 mondjesmaat in Noord-Brabant. In België en Duitsland nemen de meldingen toe. Het veranderende klimaat (droogte) brengt

Serropalpus barbatus, 6 augustus 2019, Esters Broek *Foto: Piet Smeets*

naaldbomen in de problemen en wellicht is dit gunstig voor deze kever uit de familie van de springkevers (*Melandryidae*).

Lekkere mosterd na de maaltijd

In 2008 werd tijdens een veldwerkavond van de Insectenwerkgroep Nijmegen een wandelende tak waargenomen. Omdat direct gedacht werd aan een terrarium'liefhebber' die zijn hobby zat was, werd ervan uitgegaan dat het een gedumpt beest betrof. Er werd verder weinig aandacht aan deze vermeende escape besteed. De waarneming werd wel met foto ingevoerd. Groot was dan ook de verrassing toen in november 2019 het bericht van Naturalis kwam dat het een nieuwe soort voor Nederland betrof. In 2017 en 2018 werd op dezelfde plek ook een exemplaar gemeld en specialisten van Naturalis togen in juni 2019 zelf ter plekke op onderzoek. Ze wisten vier exemplaren te vangen die nader werden onderzocht. Het bleek, zoals reeds vermoed, te gaan om *Clonopsis gallica,* een soort die voor zover bekend zijn noordelijkste verspreiding had in Bretagne en rond Parijs. Hij kreeg als tegenhanger van de exoot Indische Wandelende Tak, de Nederlandse naam **Gallische Wandelende Tak** mee. De onderzoekers achten een natuurlijke verspreiding (eitjes via uitwerpselen van een trekvogel?) waarschijnlijk. In 2020 zal in een wetenschappelijk artikel in het blad Entomologische Berichten de nieuwe soort voor Nederland wereldkundig gemaakt worden. Om een stormloop op het kwetsbare terrein te voorkomen, wordt de locatie vooralsnog geheim gehouden.

Gallische Wandelende Tak - Clonopsis gallica, juni 2008 *Foto: Sjak Gielen*

Waarnemingenoverzicht juli - oktober 2019

Gastauteur: André Nagelhout

Noot van de redactie: Bij gebrek aan een nieuwe vaste schrijver (zie vacature elders in deze en in de vorige Mourik) heeft onze penningmeester, André Nagelhout, zich eenmalig bereid verklaard deze taak op zich te nemen. Het bleek een stevige klus, maar het resultaat mag er zijn. Onze dank is enorm!

Dit overzicht beschrijft waarnemingen van vogelsoorten in het werkgebied van de VWG Nijmegen in de maanden juli tot en met oktober 2019. Over het weer in deze periode kunnen we kort zijn: een zeer warme zomer! Eind juli (temperaturen rond de 40 graden) en eind augustus (record late landelijke hittegolf) was het zelfs extreem warm. Voor dit overzicht mocht ik maar liefst 68.400 waarnemingen verwerken.

Even een paar statistieken. De top 5 van soorten met het grootse aantal gemelde vogels in de beschreven periode: aan kop de Spreeuw met 277.904 stuks, gevolg door Vink, Grauwe Gans, Houtduif en Kolgans. Als we kijken naar het aantal keren dat een soort is ingevoerd, dus zonder het aantal vogels per waarneming mee te nemen, zien we een ander beeld. De top 3 wordt dan gevormd door Buizerd, Blauwe Reiger en Roodborst.

In totaal zijn er een 220 soorten gezien, een 20-tal exoten en diverse hybriden door bijna duizend waarnemers! In totaal werden er 1.296.178 exemplaren gezien (inclusief dubbeltellingen), één waarnemer was goed voor 35%!

Duikers

De Kraaijenbergse Plassen (KBP) zijn voor watervogels een toplocatie. Deze plek komt dan ook vaak terug in het overzicht. In juli is de **Roodkeelduiker** alleen op 14 juli gezien, om vervolgens vanaf 28 augustus vrijwel elke dag waargenomen te worden.

Futen, reigers en aanverwanten

De **Fuut** is natuurlijk een soort die in het hele gebied te vinden is. Eind juli werden er 93 exemplaren gezien bij de Leemput in Milsbeek en ook in de rest van de periode werden hier de hoogste aantallen genoteerd. Ook voor **Dodaars** moet je naar Milsbeek, maar dan naar de Gebrande Kamp met 18 exemplaren. De **Geoorde Fuut** is de gehele periode op diverse plekken te vinden (Weurt - Grote Grindgat, KBP), maar de hoogste trefkans is nog steeds op het Reindersmeer met op 19 augustus zes exemplaren. Ook de **Roodhalsfuut** is vrijwel de gehele periode te zien op de Kraaijenbergse Plassen, half augustus zelfs twee exemplaren. De **Roerdomp** is deze periode niet waargenomen. Op 1 september worden er vijftig Blauwe Reigers gemeld in de Ooijpolder - Oude Waal, maar ook op andere dagen worden hier hoge aantallen gemeld. Op 19 oktober worden er 145 **Grote Zilverreigers** gemeld op de slaapplaats bij de kleiputten in Leuth. Een dag later zeventig exemplaren op een slaapplaats in het Leurse Bos bij Wijchen. De **Kwak** wordt in totaal zes keer waargenomen, tussen 20:30 en 00:10 uur. Voor deze soort hoef je dus niet meer vroeg op te staan. Op 1 september ziet Vincent Sanders de enige **Koereiger** overvliegen in de Millingerwaard. De **Purperreiger** wordt op zeven dagen waargenomen in diverse gebieden, meestal overvliegend. Vanaf begin augustus worden de eerste grote groepen (>50) **Ooievaars** gezien met op 1 september een groep van zelfs 140 stuks, overvliegend

over Beek-Ubbergen. Op 22 juli vliegen vier **Zwarte Ooievaars** over Grave en ook daarna vliegen er vele over. Op 22 september, twee maanden na de eerste, wordt de laatste gezien in de Staartjeswaard, Beuningen. In de hele maand september zijn er grote groepen **Lepelaars** te zien in de Ooijpolder - Oude Waal, variërend van 50 tot op 28 september zelfs 82 individuen. Ook in de Liendense Waard (tot zes stuks) verblijven deze periode een aantal Lepelaars. De **Aalscholver** wordt in deze periode bijna duizend keer ingevoerd, met op 2 oktober een groep van 500+ in Weurt en eind september groepen van 500+ in de Millingerwaard.

Zwanen, ganzen en eenden

Voor grote groepen **Knobbelzwanen** moet je natuurlijk bij de Kraaijenbergse Plassen 7 zijn. Op 5 september waren daar meer dan honderd vogels aanwezig. Op de laatste dag van dit overzicht melden zich de eerste vijf **Wilde Zwanen** in de Loonse Waard. Op de Leemput in Milsbeek zijn eind juli, begin augustus de grootste groepen **Grauwe Ganzen** waargenomen, met op 3 augustus 1340 stuks ter plaatse. Een jaar geleden werden er nog 3.000 exemplaren op twee locaties gemeld. In juli werd op een aantal plekken de **Kolgans** gezien, maar richting oktober volgden er natuurlijk veel meer. Op de laatste dag van oktober 4.000 exemplaren op een slaapplaats op het Westmeerven in De Hamert en 3.000 in de Bemmelse Polder. In Middelaar, Aijen en Cuijk zijn in juli al redelijk grote groepen (tot 300 stuks) **Brandganzen** aanwezig, met op 7 oktober 1.000 ganzen foeragerend op de Zurepasweiden in Vierlingsbeek. In oktober wordt de **Kleine Rietgans** vier keer gemeld, waarvan drie keer in de Meersenhof, Well met op 25 oktober drie exemplaren. Ook de **Toendrarietgans** wordt vrijwel de gehele periode gezien, vooral rondom Milsbeek. Op 29 oktober zit een groep van 1.500 vogels

Roodkeelduiker, 17 september 2019, Kraaijenbergse Plassen 7 *Foto: Rico Otten*

langs de Ceresweg bij Bergen. Half juli worden de eerste grote groepen **Grote Canadese Ganzen** gezien in diverse uiterwaarden langs de Maas, met op 17 juli de grootste groep van 200 in de Afferdense uiterwaarden. De **Roodhalsgans** was er dit jaar vroeg bij. Van 15 tot 17 september was er één exemplaar te zien in de Erlecomse Waard en op 13 oktober één op de Kraaijenbergse Plassen 5. De grootste groepen **Nijlganzen** worden gezien in de Leemputten bij Milsbeek, met op 3 september zelfs 420 exemplaren. Tot eind juli verbleven twaalf **Casarca's** bij het Grote Grindgat in Weurt. Op 17 september wordt de grootste groep, veertig exemplaren, gezien in de Millingerwaard en op die dag worden ook diverse Casarca's gezien in de Hatertse Vennen, Aijen en de Ooijpolder. Voor **Bergeenden** is het Nieuwe Heerenven Noord in de Hamert de plek, met in juli tot 18 exemplaren. Alleen op 1 juli worden tien juveniele Bergeenden gemeld. Vanaf eind augustus wordt er regelmatig melding gemaakt van **Pijlstaarten**; meestal één of twee vogels, maar op 15 september vliegen er twaalf over het Pikmeeuwenwater. Vanaf half september (tot eind november) verblijven er twee tot drie **Krooneenden** in de Liendense Waard. In de Gendtse Polder verblijft begin oktober een grote groep **Slobeenden**, 152 stuks. De grootse groep **Wilde eenden** (151) wordt in de Ooijpolder genoteerd, de **Krakeend** (166) vooral op de Gebrande Kamp. Deze aantallen liggen aanmerkelijk lager dan een jaar geleden (300 en 650). De Leemput bij Milsbeek herbergt in deze periode de meeste **Kuifeenden**, met aantallen tot 250 exemplaren. Ook de **Wintertaling** wordt de hele periode gezien met de grootste groepen in de Bemmelse polder (200 dieren op 1 oktober) en Liendense Waard (100 op 22 oktober). Voor **Tafeleenden** geldt hetzelfde: de hele periode te zien met de grootste groepen in oktober, met op 17 oktober 71 vogels in Slijk-Ewijk Strand en een dag ervoor met 51 in de Bemmelse Polder. De **Zomertaling** wordt tot half september nog regelmatig gezien; eind augustus nog zelfs twaalf exemplaren op de Oude Waal, maar ook dit jaar is er vijf weken later nog één op de Kraaijenbergse Plassen. Op het Reindersmeer wordt op 11 oktober de eerste wintermelding gedaan van de **Brilduiker** en op 28 oktober wordt het eerste **Nonnetje** gemeld op de Bisonbaai. Op 13 juli wordt in de Millingerwaard een **Grote Zaagbek** gemeld, maar de volgende meldingen zijn pas vanaf 20 september, ook in de Millingerwaard.

Roofvogels en hoenders

Net zoals in vorige overzichten is het een genot om alle commentaren te lezen die bij de **Havik** worden geschreven. De mooiste van deze periode zijn '*een fantasieloze, kansloze aanval op groep 75 Holenduif* ' en '*de lokale bruut, na veel kraaiengetreiter uit bosje komend*'. Soms wordt het ook wel eens gevaarlijk, zoals bij deze **Sperwer**: '*Vloog met prooi vanuit de uiterwaarden de dijk over en verdween in de hoge bomen rond de sportvelden. Ik kon net niet zien welke boom, omdat ik in een rijdende auto zat en er net een tegenligger aan kwam*'. Tot half oktober zijn er vele waarnemingen van de **Wespendief**, met een totaal van 54 exemplaren op 25 augustus tijdens trektellen in de Millingerwaard. Vergeleken met een jaar geleden kwam er één **Zwarte Wouw** minder over, in totaal elf. De **Rode Wouw** was talrijker met bijna honderd waarnemingen in deze periode. Tussen 22 juni en 7 juli verbleef een **Slangenarend** op de Hamert. Dit was de derde keer dat deze soort in ons werkgebied is gezien en dan ook nog gedurende maar liefst twee weken! De **Zeearend** werd in deze periode vrijwel dagelijks gezien in de Duffelt en omgeving, waarbij er een zelfs een '*Geweldige*

show, mooi dichtbij!' gaf. De **Visarend** werd ook veel gezien in de Duffelt en omstreken, waarbij er - ook weer op 25 augustus tijdens het trektellen - vier overvlogen. In september worden er tweemaal overvliegende **Bruine Kiekendieven** gezien, in totaal 7 exemplaren. De **Grauwe Kiekendief** wordt slechts drie keer waargenomen. De **Blauwe Kiekendief** wordt regelmatig gezien, op 5 oktober zelfs drie exemplaren in, jawel, de Millingerwaard. De Buizerd is natuurlijk één van de meest algemene vogels. Maar op 7 oktober werden er wel 310 gezien bij het Natuurplaza: 'In groepen van 80,80,40,30,20,20 vogels', wat natuurlijk 'Waanzinnig gaaf!' was. Het **Smelleken** werd in september en oktober bijna zestig keer gezien, vooral vanaf de trektelposten. Tot eind september werden er dagelijks **Boomvalken** gezien, in totaal 330. Tot half oktober nog tien exemplaren, de laatste in Langenboom. Op 4 juli zat er zelfs een **Slechtvalk** midden op het fietspad, of all places. Op 13 september wordt de enige **Roodpootvalk** overvliegend gezien in Beek-Ubbergen. De **Patrijs** komt op diverse plekken nog voor, maar een groep van 29 bij de Bredelaarse Zeeg, Huissen is natuurlijk een heel mooie waarneming op 23 september. De **Kwartel** is deze periode nog zeer regelmatig gezien, maar vooral gehoord, getuige de vele commentaren 'weh-weh'. Beugen - De Vilt en de KBP zijn de meest kansrijke plaatsen voor het vinden van de **Waterral**. Tijdens de excursie van de Kekerdomse koffiesalon wordt de enige **Porseleinhoen** van dit seizoen gevangen en geringd. De **Kwartelkoning** is in deze periode helaas niet gezien of gehoord. Van de Meerkoet worden de grootste groepen (tot 620 stuks) gezien op de Kraaijenbergse Plassen. Het **Waterhoen** is wat bescheidener, 16 stuks op de Paesplas bij Gennep. De eerste **Kraanvogel** wordt op 23 september gehoord in Well, onder andere door ondergetekende tijdens de Snellenter Haar-weekend (nachtvlinders), gevolgd door enkele waarnemingen daarna, totdat de eerste grote groepen (15/50) in de laatste dagen van oktober overvliegen.

Steltlopers

Van de ruim honderd waarnemingen van de **Kluut** worden er nog geen tien buiten de Liendense Waard gedaan, met daar op 3 juli de grootste groep van 39. Vanaf half september verblijft er nog maar één Kluut in dit gebied. In juli worden de grootste hoeveelheden **Kleine Plevier** gezien de Millingerwaard, met op 21 juli 39 stuks. Tot half september zie je ze vrijwel in het hele werkgebied, maar daarna nog twee weken vooral op het Heerenven van De Hamert. Op 30 september worden de laatste twee in de Ooijpolder waargenomen. Ook de **Bontbekplevier** laat zich vaker zien; op 28 september zelfs een groepje van tien bij de Oude Waal. Vanaf eind september worden regelmatig **Goudplevieren** in kleine aantallen (maximaal vijf) waargenomen, meestal overvliegend. Zilverplevieren worden net iets minder gezien, ook meestal overvliegend, maar ook af en toe ter plaatse, onder andere in de Millingerwaard. Vanaf half september worden de eerste grote groepen (>200) **Kieviten** gemeld, vooral in de Ooijpolder, maar op 15 oktober wordt de grootste overvliegende groep gezien: 842 exemplaren over het Pikmeeuwenwater op De Hamert. Tussen 3 en 7 september wordt er één **Kanoet** gezien op de Kraaijenbergse Plassen 7. Ook de **Kleine Strandloper** wordt maar drie keer gezien in de eerste helft van september: de Uiterwaarden van Aijen, Erlecomse Waard en Nieuwe Heerenven. De **Bonte Strandloper** wordt vaker gezien, in vrijwel dezelfde gebieden als de Kleine Strandloper. Op 6 en 7 oktober worden de grootste aantallen, tot 23 stuks, gezien in de Millingerwaard. De

Kemphaan wordt tot begin oktober in het werkgebied gezien. Tot 8 september één of twee exemplaren bij vooral de Oude Waal, om op die dag met zeven exemplaren nog een paar dagen in het Nieuwe Heerenven te zien te zijn. Op vijf dagen in oktober worden zesmaal een **Bokje** gezien en dan ook nog in vijf verschillende gebieden; dat is heel wat meer dan het ene exemplaar in dezelfde periode vorig jaar. **Watersnippen** worden ook deze periode op veel plekken waargenomen. De grootste groep van 48 stuks op 1 september bij de Oude Waal en op 19 oktober 45 stuks in de Liendense Waard. Op één waarneming van de **Houtsnip** in de Bemmelse Polder na worden de Houtsnippen vooral gezien in de heide-bosgebieden. De laatste wordt op 31 oktober opgeschrikt op trektelpost Maldens Vlak. De **Grutto** wordt deze periode nog maar in vijf gemeenten gezien met een maximumaantal van slechts zes exemplaren, vooral de Liendense Waard is de plek om deze te zien. De **Tureluur** wordt vaker gezien, maar met maximaal vijf exemplaren overvliegend op 21 september bij Mook word je ook niet gelukkig. Voor **Wulpen** kun je gelukkig op meer plekken terecht, onder andere de diverse uiterwaarden, Ooijpolder en Kraaijenbergse Plassen. Bij de laatste wordt eind oktober de grootste groep van 130 exemplaren geteld. Tot half september wordt de **Regenwulp** zo'n 25 keer, vooral overvliegend waargenomen. In de tweede helft van augustus waren er twee **Zwarte Ruiters** aanwezig bij de Oude Waal, waarna het aantal waarnemingen en exemplaren minder werd. De laatste werd op 7 oktober nog gezien op het strand van Lent. Tussen 25 augustus en 8 september verbleef een groep van 11-13 **Groenpootruiters** bij de Oude Waal. Ook de **Bosruiter** wordt in de maanden juli-september op diverse plekken gezien, vooral Oude Waal en Nieuw Heerenven. Daar werd op 27 juli zelfs zeven exemplaren waargenomen. In Boven-Leeuwen worden op 11 augustus maar liefst 16 **Witgatjes** gezien. De grootste groepen **Oeverlopers** worden gezien op 26 en 28 juli in respectievelijk Lent-Waalstrang (22 stuks) en de Leemput in Milsbeek (19 stuks).

Visarend, 5 oktober 2019, Millingerwaard *Foto: Gejo Wassink*

Meeuwen, duiven, enzovoorts

Grote groepen **Kokmeeuwen** worden gezien op de Leemput. Op de Kraaijenbergse Plassen wordt op 19 oktober bij de slaapplaatstelling een totaal van 5001 meeuwen genoteerd. De **Zwartkopmeeuw** wordt maar twee keer gezien deze periode: een keer bij de Lentse Waard en een keer bij het Grindgat te Weurt. De **Geelpootmeeuw** wordt vrijwel de hele periode gezien. Een waarnemer turft er zelfs 14 op 13 juli in de Lentse Waard. Ook de **Pontische Meeuw** wordt vrijwel de hele periode op diverse plekken gezien, met wederom tien exemplaren in de Lentse Waard op 28 juli. Op 31 oktober vliegt de grootste groep van zes **Zilvermeeuwen** over het Maldens Vlak, de laatste van de 160 waarnemingen. De **Visdief** is wederom het talrijkst bij KBP 5 en 7. Op 4 juli worden daar twaalf (van de twintig) grote donsjongen gemeld. In de Bemmelse Polder worden maar enkele exemplaren van de **Zwarte Stern** gemeld. De grootste plek is nu de Oude Waal met maximaal vijftien exemplaren. Op 31 augustus wordt een overvliegende roepende **Reuzenstern** gemeld bij het Pikmeeuwenwater, gelukkig op tape, want in de blauwe lucht was die niet te vinden. De **Houtduiven**trek was vergeleken met een jaar terug minder spectaculair, 'maar 12.529 stuks op 20 oktober bij het Pikmeeuwenwater. Een jaar geleden lag de top daar op 226.000 stuks. Bij de Panoven in Milsbeek worden op 18 augustus zo'n driehonderd foeragerende **Holenduiven** gezien. Op 17 juli worden op de Gebrande Kamp nog twee **Zomertortels** gezien en drie dagen later nog één. De **Velduil** wordt maar drie keer gezien: maar één waarnemer heeft geluk door er twee te zien 7 oktober in Sint Anthonis. Deze periode waren er elf dode **Kerkuilen** te betreuren, waarvan acht verkeerslachtoffers op de A50 en A73. De **Koekoek** vertrekt meestal in augustus, maar in september worden er nog vijf waarnemingen gedaan; de laatste op de 22ste in Afferden. De laatste **Nachtzwaluw** vliegt op 12 september over Middelaar.

De kleintjes

Beuningen, Nijmegen en Grave zijn de plekken waar je grotere groepen **Gierzwaluwen** kunt zien, maar om op 7 juli ruim 1500 exemplaren naar het zuiden te zien vliegen *'Waarvan ca 950 tussen 06:30 en 07:15, zeer hoog (stippen) naar WZW later ZW, o.a. groepen van 300, 250 en 150 (2x)'* was *'Heel opmerkelijk!'* Tot eind september worden ze nog met enig regelmaat gezien, daarna blijft het stil tot op 17 oktober er nog één over de Ewijkse Plaat vliegt. Gezien de 750 waarnemingen van de **IJsvogel** gaat het goed met deze mooie soort. Bij de Gebrande Kamp werd een wel zeer hongerig exemplaar gezien; *'buitengewoon succesvol (en hongerig), minstens 20 pogingen waarvan slechts enkele zonder succes'*. In de laatste twee weken van augustus worden er in totaal vier **Draaihalsen** gezien: drie worden gevangen in de Ooijse Graaf en de laatste wordt heel mooi gezien bij de Zoetepasweiden bij Boxmeer. Vooral de maand augustus is dit jaar een goede tijd om grote groepen Oeverzwaluwen te zien. Op 3 en 4 worden al grote groepen (respectievelijk 256 en 119) richting zuid gezien bij het Pikmeeuwenwater, terwijl de dagen erna 300-500 exemplaren bij de Oude Waal rondhangen. De laatste wordt op 7 oktober gezien in Beugen-de Vilt. In tien dagen tijd wordt er tussen 14 en 24 september 48.000 overvliegende **Boerenzwaluwen** geturfd op de diverse trektelplekken in ons gebied. Eén waarnemer heef in juli in een groot deel van het werkgebied met de fiets doorkruist en de nesten van **Huiszwaluwen** geteld: 678 locaties met in totaal 1800 nesten. Met de 230

nestlocaties in Wijchen komen we ruim boven de 2000 nesten in het werkgebied. Telpost De Hamert telt op 27 augustus 254 **Boompiepers** en in de twee weken daarna vliegen daar nog op een dag 115 **Boomleeuweriken,** 1495 **Graspiepers** en op 15 oktober zelfs 12.439 **Veldleeuweriken** naar het zuiden. De **Grote Pieper** wordt driemaal overvliegend gehoord in De Hamert en de Millingerwaard. Op 16 oktober één overvliegende **Roodkeelpieper** bij De Hamert. In totaal worden er zestig **Duinpiepers** gemeld, verdeeld over 15 dagen en vrijwel altijd overvliegend over de telposten Maldens Vlak, Hamert en nog een paar erbuiten. In oktober worden er dagelijks Waterpiepers gemeld, meestal overvliegend over de Ooijpolder en De Hamert met daar op de laatste dag een groepje van acht. Ook veel **Witte Kwikstaarten** kiezen voor het zuiden. Ook hier weer telt De Hamert ruim 2000 trekkende kwikken, op 13 oktober zelfs 586. Trek van **Gele Kwikstaarten** ligt vooral rond eind augustus, met op de 31ste een totaal van 305 exemplaren bij De Hamert. Bij het Wellsche Meer wordt op 25 augustus twee **Noordse Kwikstaarten** gemeld. De **Grote Gele Kwikstaart** is de meest constante vogel in het overzicht: altijd schaars, maar elke dag wel ergens te zien. Eind augustus wordt er zelfs een groepje van vijf gezien bij het Hollands-Duits Gemaal. Rond 20 augustus verblijven er negen **Roodborsttapuiten** op het Maldens Vlak. Doortrekkende **Paapjes** vertonen zich van begin augustus tot half oktober, soms in groepjes. Zo worden half september in de Koningsvennen zeven Paapjes geteld en half oktober zes stuks in de Princepeel. Ook de **Tapuit** laat zich meestal solitair of tweetal, soms in kleine groepjes zien. Op 24 september wordt er een groepje van zes gezien in het buitengebied van Stevensbeek. De eerste **Kramsvogel** wordt al begin augustus gezien, maar vanaf half september zijn deze wintergasten weer echt aanwezig. De grote groepen worden in de laatste tien dagen van oktober gezien, met op 28 oktober 839 overvliegende exemplaren over het Maldens Vlak. De **Koperwieken** komen min of meer gelijktijdig aan met de Kramsvogels, en hier springt De Hamert er weer uit met 4.392 overvliegende vogels op 15 oktober. De **Grote Lijster** is minder massaal aanwezig. Op drie dagen worden er op De Hamert zo'n 40-50 gezien, maar op 15 oktober vliegen er toch weer 335 vogels over. De **Zanglijster** trekt in grote aantallen. Op 5 en 6 oktober worden er boven de Hamert respectievelijk 1.136 en 1.584 genoteerd. Vanaf 22 september zijn er vrijwel dagelijks **Beflijsters** ingevoerd. Op 21 oktober vliegen er zes stuks over Milsbeek, net zoals een jaar geleden. In juli wordt er nog zeven keer een **Nachtegaal** gehoord, zowel zingend als alarmerend. De **Blauwborst** is nog tot 5 oktober aanwezig, vooral in de Millingerwaard, KBP en De Hamert. Begin oktober wordt de **Gekraagde Roodstaart** nog drie keer gezien in Persingen en Beuningen. De **Cetti's Zanger** is 'normaal' geworden. Vrijwel dagelijks zingend gehoord, vooral bij de KBP en Ooijpolder. Op 7 september wordt de laatste **Bosrietzanger** gemeld als ringvangst in de Ooijse Graaf. De laatste **Kleine Karekiet** vertrekt op 16 september uit Well. En op 27 september doet de laatste **Sprinkhaanzanger** in de Millingerwaard de wekker uit. De achtste **Graszanger** voor het werkgebied verbleef bijna een maand in de Kleine Vilt. Op 3 oktober wordt de laatste **Rietzanger** gevangen in de Ooijse Graaf. Bij Linden wordt in juli nog vier keer de **Snor** gehoord, de laatste twee worden genoteerd op 21 augustus als ringvangst in de Ooijse Graaf. Tot 9 september wordt vrijwel dagelijks de **Spotvogel** gehoord en dan is het ineens stil. In Lent wordt op 20 september de laatste **Braamsluiper** gehoord, de laatste **Grasmus**

is op 8 oktober nog te horen in Wijchen. De **Bladkoning** wordt deze periode ook een paar keer genoteerd: drie vangsten in het begin van oktober en op 20 oktober de laatste roepend bij het Pikmeeuwenwater. De **Tuinfluiter** is tot begin september nog regelmatig aanwezig. De laatste worden half september geringd in de Ooijse Graaf. Dit jaar helaas geen **Fluiter**. Op de Acker in Lindenholt, Nijmegen wordt van 1 tot 11 september dagelijks nog een **Bonte Vliegenvanger** genoteerd, waarna deze ook is vertrokken naar warmere oorden. De **Grauwe Vliegenvanger** vertrekt twee weken later uit Beuningen. Vorig jaar was het net andersom. Vanaf 26 september tot eind oktober wordt met enige regelmaat **Baardmannetjes** genoteerd. Vooral omgeving Ooijpolder en Linden (KBP) zijn plekken waar ze worden gezien, met op 30 oktober negen stuks bij de Oude Waal. Bij Bergen (Li) wordt op 23 augustus de laatste **Wielewaal** waargenomen, tot die tijd is deze mooie vogel bijna 140 keer gemeld, vooral in het Limburgse deel van ons werkgebied, maar ook rond Mill en Boxmeer. De **Europese Kanarie** wordt vijf keer genoteerd, iets minder dan vorig jaar. Verschil is wel dat deze vogel op één keer na niet op de telposten zijn gezien. De **IJsgors** komt in oktober tien keer overvliegend over de telposten en ook de **Ortolaan** wordt vaak overvliegend gezien, in totaal 33 keer tussen 20 augustus en 9 september. Verrassend is de laatste op 22 oktober bij het Kolenbrandersbos. Laten we het met de **Vink** houden op 12 oktober in De Hamert: 55.850 exemplaren (dat moet tot een zere duim geleid hebben), vorig jaar 'maar 16.000'. Een week later vliegen daar 85.476 **Spreeuwen** over. Op die dagen vliegen ook de 'grootste' groepen **Kepen** over, 200 en 175 stuks, dit keer beduidend lagere aantallen dan een jaar geleden. Op 7 juli worden tijdens de telling op het Groesbeekse Golfterrein twaalf **Appelvinken** geteld en begin oktober tien **Goudvinken**.

En nu weer centjes tellen :)

Graszanger, 6 juli 2019, De Vilt *Foto: Jolanda Wannet*

Grauwe Ganzen van het Wijchens Meer in 2019

Auteurs: Marc de Bont en Jordy Houkes

Inleiding

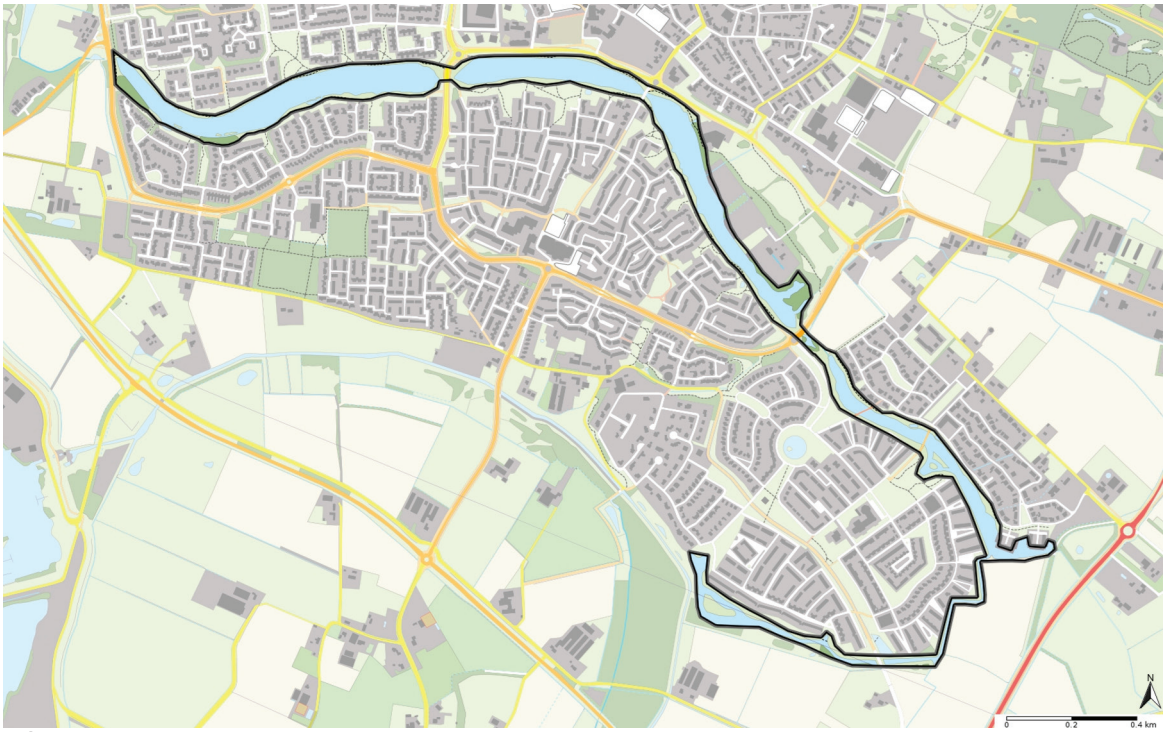
In 2019 is door de gemeente Wijchen verzocht om een overzicht te geven hoeveel Grauwe Ganzen er in en rondom het Wijchens Meer broeden. Om hieraan gehoor te geven is door Marc de Bont en Jordy Houkes een broedvogeltelling uitgevoerd volgens de BMPA-methode van SOVON. Niet alleen de Grauwe Ganzen zijn geteld, maar alle soorten binnen de grenzen van het gecreëerde telgebied. In dit verslag gaan we alleen in op de resultaten van de Grauwe Ganzen. We zullen ook ingaan op vragen van de gemeente.

Het telgebied

Om tot een logische grens van het telgebied te komen, is gekozen voor het aanhouden van de fiets-/wandelpaden aan de noord- en zuidzijde van het Meer. Hierdoor is er een aantal kleine bosschages binnen de grenzen komen te liggen. Het telgebied loopt van het westen (Westerdreef) via het Oosterpark (het park zelf ligt grotendeels buiten de grenzen) naar de Lingert en volgt daar de watergang om de Flier tot aan De Gamert (zie afbeelding 1). Het totale gebied is 35,6 hectare groot.

Methode

Zoals gezegd, is geteld volgens de BMPA-methode. Voor de Grauwe Ganzen houdt dit in dat alleen de waarnemingen binnen de periode van 1 maart tot 15 april echt van belang zijn. Na die periode vindt er nog wel broeden plaats, maar in veel mindere mate. Tevens wordt het later in het broedseizoen erg lastig om de ruiende oudervogels te onderscheiden van de vroeggeboren jongen en wordt de telling daardoor minder zuiver.

Afbeelding 1: Telgebied Wijchens Meer

Er is geteld op de volgende data in 2019 (tabel 1):

17 maart	09:55	12:24	Ochtendtelling
13 april	07:32	11:05	Zonsopkomst
11 mei	05:30	08:45	Zonsopkomst
30 mei	04:57	08:34	Zonsopkomst
20 juni	18:52	21:37	Avondtelling

Verder is van belang dat dit om een territoriumkartering gaat en niet om een nestentelling. Uiteraard hebben we wel zo goed mogelijk gekeken waar de ganzen broedden, maar er is niet uitgebreid gezocht naar nesten.

Resultaten

Er zijn in totaal 83 territoria van Grauwe Ganzen vastgesteld. Er is duidelijk een aantal clusters van territoria te zien op de verspreidingskaart (afbeelding 2) en wel één in het westelijk deel van het Meer, één nabij het zwembad de Meerval, één nabij de eilandjes tussen de Diemewei en De Lingert en de laatste bij het eiland ten zuiden van De Flier. De clusters geven goed weer in welke stukken de ganzen voornamelijk tot broeden komen, namelijk op de diverse eilanden.

We kunnen helaas niet zeggen hoeveel paren er echt tot broeden zijn gekomen en wat het broedresultaat is geweest. Dit had alleen gekund met een telling waarbij alle nesten worden opgespoord en vervolgens ook worden gevolgd. Ook hadden alle broedparen dan individueel herkenbaar moeten zijn (bijvoorbeeld middels kleurringen). Aangenomen kan worden dat het aantal broedparen kleiner is dan de getelde 83 territoria omdat er altijd overzomerende vogels in een gebied aanwezig zijn die niet tot broeden komen. Verder is waargenomen dat het aantal jongen per broedpaar erg varieerde en dat er nesten verlaten waren door verstoring of predatie.

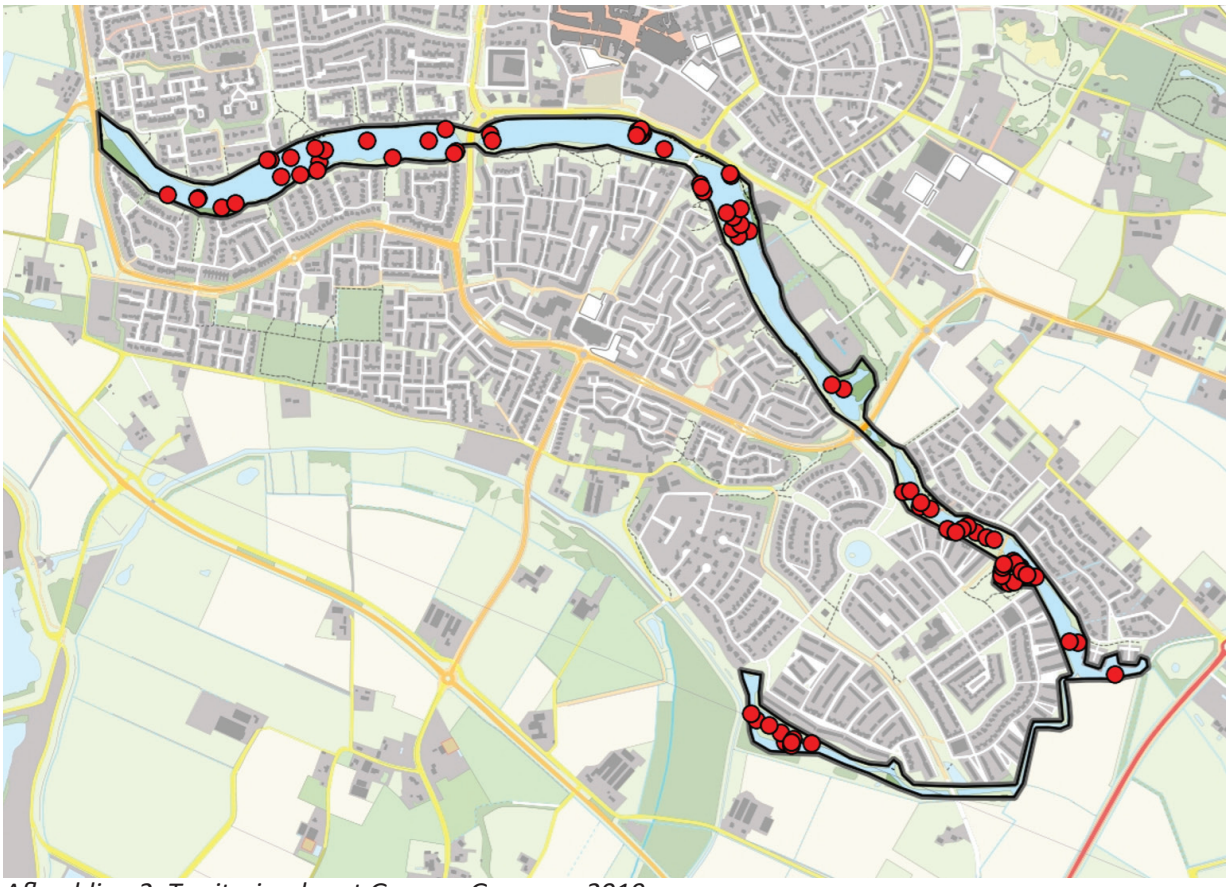
In tabel 2 is een tabel opgenomen met het totaal aantal territoria per soort van alle aangetroffen broedvogels.

Bespreking

Zoals aangegeven, zijn de meeste nesten van ganzen op de eilanden gevonden. Een enkel nest is ook wel daarbuiten gezien, maar de ganzen kiezen in het algemeen voor veiligheid en die is het meest gegarandeerd op de vele aanwezige eilanden, hoe klein sommige daarvan ook zijn. Mensen, Honden, Katten, Vossen, Dassen en marters blijven in het algemeen wel weg van die plekken vanwege de barrière van water. In het Oosterpark, onder heggen in tuinen of in bosschages is de kans groter dat een nest in de ei-fase mislukt. We hebben ook gezien dat andere broedvogels zoals Meerkoet, Waterhoen en Fuut meer in de natuurlijke oevervegetaties broeden en niet bovenop de eilandjes. De ganzen zijn erg territoriaal, groot en kunnen zich naar andere soorten agressief gedragen, waardoor die niet graag in de directe omgeving broeden.

Wanneer ze eenmaal zijn uitgevlogen, zie je dat de ganzen elkaar snel opzoeken en dat de jongen dan in de grotere groep veiliger zijn dan bij afgezonderde paren. Dat verklaart ook de clusters van territoria: dus zowel geclusterd broeden, als daarna geclusterd foerageren en slapen.

Tijdens de telling is ook waargenomen dat de ganzen in clusters foerageren op de kort ge-

Afbeelding 2: Territoriumkaart Grauwe Gans van 2019

maaide grasvelden langs het Meer, maar ook op de velden die iets verder van het water in de wijk liggen, zoals tussen de Diemewei en de Lingert. Echter, heel ver van het (veilige) water wordt er niet gefoerageerd met kleinere jongen. Ze vluchten toch graag het water op bij onraad.

Beheersadviezen

Er zijn bij de gemeente Wijchen meerdere klachten binnengekomen van inwoners die bang blijken te zijn voor de territoriale ganzen. Vooral op het moment dat er jongen zijn, kunnen de ganzen inderdaad imponerend gedrag vertonen zoals blazen en zich groot maken. We hebben dit ook tijdens de telling zien gebeuren: tieners die niet tussen de foerageerende ganzen door durfden te fietsen, terwijl wij er gewoon tussendoor konden lopen zonder daadwerkelijk te worden aangevallen. Met die agressie valt het wat ons betreft dus wel mee. Het voorlichten van mensen zou wellicht wel goed zijn.

Een andere klacht van inwoners die rondom het Meer wandelen, is dat er veel ganzenpoep op de fiets-/wandelpaden ligt. Vooral in de buurt van de clusters is dat inderdaad het geval, waarbij wel de kanttekening moet worden gemaakt dat dit tijdelijk is. Na het broedseizoen zijn de ganzen ook alweer grotendeels verdwenen om elders te ruien. Dan verdwijnt die overlast ook vanzelf.

Om het aantal conflicten tussen inwoners en ganzen te verminderen, zou het een mogelijkheid zijn om verspreid over het Meer een aantal eilandjes zodanig te verlagen dat ze nog nauwelijks boven de waterspiegel uitkomen. Hierdoor kunnen er geen ganzen op broeden en het aantal broedende ganzen op het Meer zal afnemen (er is minder ruimte om te broeden). Bijkomend effect is dat er vegetatie kan gaan groeien langs de randen, waardoor potentiële broedplekken voor Kleine Karekiet, Meerkoet, Waterhoen en andere soorten kan ontstaan. De eilandjes in zijn geheel verwijderen lijkt ons een stap te ver gaan. Het zijn ook mooie rustplekken voor niet-broedende vogels.

Verder kan men met een aangepast maaibeleid ook sturen op waar de ganzen gaan grazen, aangezien ze voornamelijk vers gras eten. Door de vegetatie met rust te laten op plekken waar overlast is van grazende ganzen en pas laat in het seizoen eenmalig te maaien, zorg je ervoor dat de ganzen op zoek gaan naar andere plekken met vers gras. Een bijkomend voordeel van deze maatregel is dat er meer bloemen staan en dat is weer goed voor andere soortgroepen zoals bijen en vlinders.

Territoria per soort van de aangetroffen soorten broedvogels (tabel 2)

Soort	**Aantal territoria**
Grauwe Gans	83
Knobbelzwaan	3
Nijlgans	4
Casarca	1
Krakeend	2
Wilde Eend	41
Kuifeend	4
Fuut	14
Waterhoen	25
Meerkoet	35
Holenduif	1
Houtduif	12
Grote Bonte Specht	2
Ekster	5
Zwarte Kraai	2
Pimpelmees	6
Koolmees	8
Staartmees	2
Fitis	1
Tjiftjaf	9
Kleine Karekiet	28
Bosrietzanger	1
Zwartkop	7
Tuinfluiter	2
Winterkoning	5
Boomkruiper	2
Merel	3
Zanglijster	2
Roodborst	3
Heggenmus	1
Vink	5
Groenling	1

LiveAtlas: met vogelvrij tellen bijdragen aan de kennis over Nederlandse vogels

Auteur: Paul van Els

Een vogeltelling doen als tussendoortje, tijdens een mooie wandeling bijvoorbeeld? LiveAtlas is het logische vervolg op Sovons succesvolle Vogelatlas. Het nieuwe project biedt je de kans om op laagdrempelige wijze deel te nemen aan het in kaart brengen van de Nederlandse vogelwereld en die in je werkgebied. Die verandert immers voortdurend. Maar het is ook een spannende en leerzame uitdaging voor jezelf! Het uitgangspunt: een lijstje bijhouden van alle soorten die je ziet of hoort.

Je kunt zelf invulling geven aan hoe je dat het liefste doet. Een rondje door het park? Een vierkante kilometer systematisch uitkammen? Alleen soorten aankruisen of ook individuen tellen? Kan allemaal. Met een complete lijst, ook wel streeplijst genoemd, verzamel je veel waardevollere informatie dan enkel het vastleggen van losse waarnemingen of zeldzaamheden. Streeplijsten worden wereldwijd daarom een steeds vaker gebruikt om informatie over vogels vast te leggen. Zo gebruiken de Britten BirdTrack. In grote delen van Noord- en Zuid-Amerika, maar ook bijvoorbeeld in Spanje en Portugal, is eBird populair in gebruik.

Wat maakt LiveAtlas leuk?

Door complete lijstjes bij te houden, blijf je scherp in het veld. Daarnaast biedt het een goede manier om bijvoorbeeld een lokale Avifauna te maken, omdat je met tellingen in km-hokken een heel werkgebied systematisch af kunt gaan. De lege vlakken op de kaart op www.liveatlas.nl dagen je uit om 'onderbevogelde' stukken af te gaan. En ook in de beter onderzochte gebieden is altijd wat te doen. Het project loopt immers jaarrond. Lijstjes geven je daarmee ook inzicht in de trefkans van soorten door het jaar heen. Probeer in augustus bijvoorbeeld maar eens een Veldleeuwerik (of in sommige gebieden, tegenwoordig, een Merel) tegen te komen. Of in januari een Witgatje… Alle lijsten bij elkaar leveren mooi (en live) inzicht in de fenologie en trefkansen van soorten op. En leuke persoonlijke statistieken.

LiveAtlas is geen vervanger van bijvoorbeeld broedvogeltellingen en watervogeltellingen. Want we kunnen geen (gebieds)trends berekenen met de lijstjes. Daarvoor blijven regelmatige bezoeken met een vaste aanpak nodig. Blijf dus vooral je tellingen voor bijvoorbeeld MUS en het Watervogelproject doen.

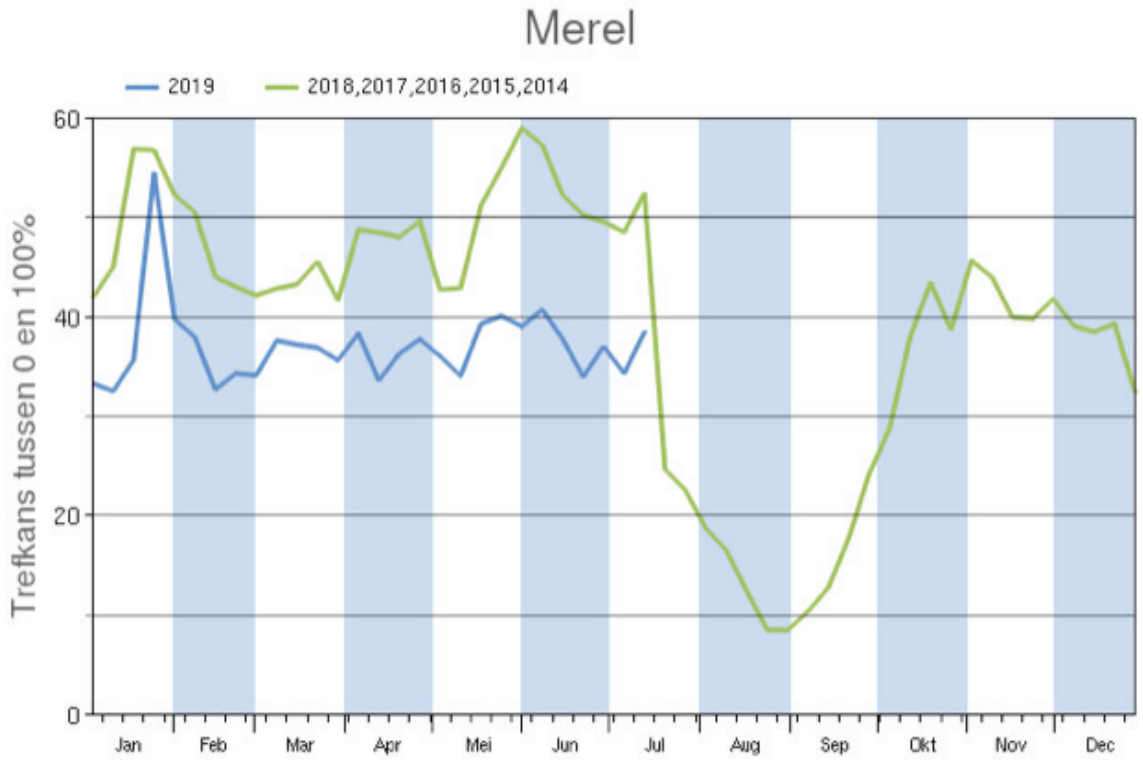
Figuur 1. LiveAtlas-track in een kilometerhok. Bij de meest waardevolle (en interessante!) lijstjes worden alle habitats bezocht om alle soorten en aantallen op te pikken.

Drie ‘magische’ ingrediënten: telduur, afstand en volledigheid

Dankzij slechts drie ingrediënten van je telling (telduur, afgelegde afstand en volledigheid) leg je al voldoende informatie vast. Zo kunnen we met behulp van het aandeel lijsten waarop een bepaalde soort staat, de trefkans per periode weergeven en op die manier ontstaat bijvoorbeeld een fenologiegrafiek. Kijk op de website voor mooie voorbeelden! Daarbij is het belangrijk dat we weten dat je lijst compleet is, omdat deze anders niet vergelijkbaar is met andere lijsten. Vergeet dus niet om ook de talrijke soorten (en de exoten) mee te nemen! Ook zijn telduur en afgelegde afstand belangrijk, omdat de kans dat je een soort aantreft groter wordt naarmate je langer telt en een grotere afstand aflegt. Een lijst van 5 minuten in de achtertuin is niet meteen vergelijkbaar met een wandeling van 2 kilometer in 50 minuten. Voor al deze factoren kunnen we wel corrigeren, omdat we de drie ingrediënten hebben.

Ik ben er wel maar je ziet me niet

Hoe gebruikt Sovon de gegevens nu? Een kijkje in de keuken. LiveAtlas helpt ons namelijk om meer te weten over de kans dát je een vogel tegenkomt. In figuur 3 zie je een zogenaamde detectiecurve. Het aantal soorten (of individuen) neemt toe naarmate je langer telt. Uiteindelijk vlakt de curve af omdat je alle soorten in het telgebied hebt waargenomen. De curve zal er anders uitzien als je te maken hebt met in het oog springende en luidruchtige soort als Koolmees (welke snel wordt waargenomen) of met een moeilijker waar te nemen en vaak stille soort

Figuur 2: Grafiek Merel Trefkans

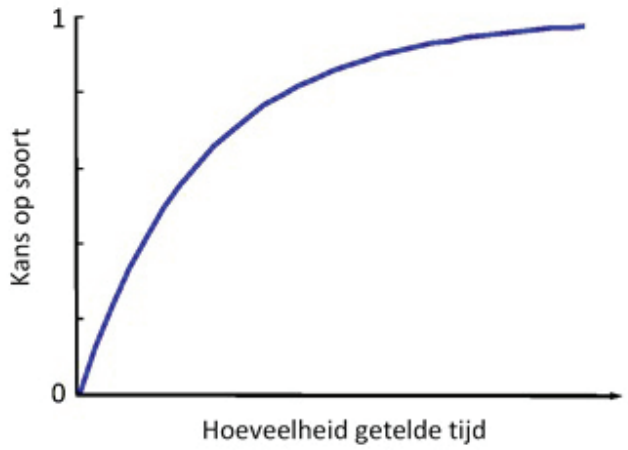
als Appelvink (die pas bij het afvlakken van de curve wordt gezien). Waarom is dit nu belangrijk? Ook al worden alle vogels bij een telling ingevoerd, toch kunnen er soorten of individuen ontbreken, bijvoorbeeld doordat de weersomstandigheden matig waren, de waarnemer niet in goeden doen was (verkoudheid of een kater) of er plotseling straaljagers over het bos vlogen. Om hiervoor te corrigeren, hanteren we detectiecurves, waarbij we op basis van getelde tijd en soorten kunnen inschatten welke soorten gemist zijn bij het tellen.

Ik ben er niet maar je ziet me wel

Omgekeerd hebben we natuurlijk ook waarnemingen die wel zijn ingevoerd, maar die niet kloppen. Dit kan aan een verkeerde soortherkenning of aan een invoerfoutje liggen. Voor LiveAtlas hebben we een mooie validatietool ontwikkeld, waarbij we alle waarnemingen filteren op bijzonderheden. We letten op hoge aantallen, waarnemingen die buiten de fenologie van een soort vallen en op het regionale voorkomen van soorten. Als we iets opvallends zien, nemen we even contact op met de teller.

Doe mee!

Haal meer uit je rondje vogels kijken en voer een LiveAtlas lijst in! Kijk op www.liveatlas.nl of ga naar LiveAtlas in de app Avimap! Voor meer informatie, neem contact op met Paul van Els paul.vanels@sovon.nl of Albert de Jong albert.dejong@sovon.nl.

Figuur 3: Detectiecurve; naarmate er meer tijd wordt geteld, neemt de kans om een soort waar te nemen ook toe. Bij lastige soorten is de curve minder steil dan bij gemakkelijke soorten.

(mini) Avifauna van Groot Grave (deel 2)

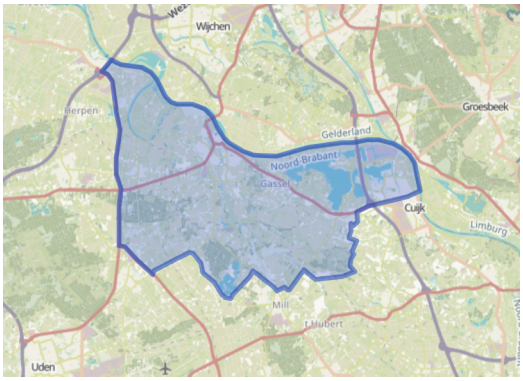
Auteur: Justin Jansen

In Mourik 2019-2 stond het eerste deel van de Avifauna van Groot Grave. Het betreft een fictief gebied, dat geen geen historische grenzen of gemeentegrenzen kent, maar dat wordt begrensd door wegen en de Maas (zie kaartje). Het werkgebied bevindt zich volledig in de provincie Noord-Brabant en het is gelegen in de gemeenten Grave, Oss, Landerd, Mill en St. Hubert en Cuijk. Het grootste deel valt binnen het huidige werkgebied van Vogelwerkgroep Rijk van Nijmegen en omstreken, met uitzondering van Keent en de delen van gemeente Landerd. Waarnemingen tot 5 juni 2019 zijn allemaal verwerkt, evenals een klein aantal aanvullingen tot 11 juli 2019.

De avifauna is behandeld in Hendriks *et al* 2001 en in van Dijk *et al* 2016, en delen in diverse publicaties in de afgelopen jaren. Maar vooral veel informatie is aanwezig op Waarneming.nl. In deze publicatie is ervoor gekozen om een relatief sobere (mini) avifauna te schrijven (geen trendanalyse), zonder details over aantallen broedvogels, aantallen doortrekkers of wintervogels, maar om de focus in het bijzonder te leggen op de zeldzame gasten van het werkgebied (dus min-of-meer een opsomming). En om het plaatje compleet te houden, zijn alle soorten opgenomen. Bij algemenere soorten is volstaan met de typering broedvogel, doortrekker, zomergast of wintergast; dit is niet verder gekwantificeerd. Bij zeldzamere soorten worden, indien beschikbaar, zoveel mogelijk details vermeld, bijvoorbeeld over kleed en gedrag. Het doel van dit werk is om een soort tussenstand te publiceren, zodat het verder als springplank gebruikt kan worden indien er in de toekomst weer aan een nieuwe Vogels in het Land van Cuijk gewerkt gaat worden. Het Land van Cuijk is actueler dan ooit in het kader van Gemeentelijke herindelingen.

Gebruikte afkortingen zijn van reguliere waarnemers: Gert-Jan Caspers (GJC), Harry Claasen (HC), Kell Eradus (KE), Wilma van Genugten (WvG), Louis Geraets (LG), Jeroen Haas (JHa), Bart Hoogesteger (BH), Justin Jansen (JJ), Meino Koning (MK), Jordy Houkes (JHo), Leon Peters (LP), Raymond Pahlplatz (RP), Jeroen Veeken (JV) en John van Zuijlen (JvZ). De opgenomen namen betreffen steeds die van de ontdekker(s). Het genoemde n-getal betreft het aantal waarnemingen, niet het aantal exemplaren. Bij hoogste aantallen is gekeken naar aantallen in één gebied, niet over het totaalaantal van deze dag verspreid over diverse gebieden. Soorten met tot 20 gevallen worden voorzien van de gevallenlijst (een enkele keer wordt hiervan afgeweken). Deze (mini) avifauna mist wellicht nog data die niet ingevoerd zijn in Waarneming.nl en die niet zichtbaar in opschrijfboekjes of databases rusten. Toch ben ik van mening dat deze avifauna er moest komen, om eventueel ontbrekende data toch boven water te krijgen. Er kan op basis van dit artikel over enkele jaren een addendum gemaakt worden.

Vanwege de omvang van het artikel is ervoor gekozen om de soortenlijst te splitsen. In dit 2019-2 van de Mourik zijn alle soorten opgenomen vanaf ganzen en zwanen tot en met de valken. In het dit nummer (2019-3) volgen de overige soorten volgen.

Werkgebied Groot Grave

Avifauna

Grauwe Klauwier *Lanius collurio* (n = 14)
- 5 juni tot 14 juli 1988, broedgeval, Tongelaar (Rob Hendriks *et al*) (Pahlplatz 1988) (Nijssen *et al* 2015)
- 1 juni 2007, man, Keent (KE)
- 25 tot 27 augustus 2007, Kraaijenbergse Plassen 5 (Jos van Oostveen, MK)
- 21 mei 2008, man, Biestgraaf (Toon Diks) (Nijssen *et al* 2015)
- 27 september 2008, eerste winter, Linden (JvZ)
- 30 mei 2011, man, Het Bord (Clemens Heijmen, JJ)
- 3 juli 2011, vrouw, Broekkant (GJC) (Nijssen *et al* 2015)
- 10 juni 2012, man, Lage Wijth (MK, WvG)
- 5 juni tot 16 juli 2013, man, Keent (JJ *et al*)
- 29 mei tot 6 juni 2015, vrouw, De Hoeven (Loek van de Leur *et al*)
- 4 mei 2018, vrouw, Graafse Raam (KE *et al*)
- 5 mei 2018, man, De Kuilen (LG)
- 22 mei 2018, Kraaijenbergse Plassen 5 (Ad van Lith)
- Midden juni 2019, man, Keent (JJ *et al*)

Kleine Klapekster *Lanius minor minor* (n= 1)
Ruth Reinders vond op 16 juni 2018 een fraaie man in westelijk Keent, de vogel liet zich gedurende de rest van de dag fraai zien.

Klapekster *Lanius excubitor excubitor* (n= 16)
- 8 april 1986, De Kuilen (Edward Jans)
- 4 december 1994 tot 9 april 1995, Tongelaar (Jan Jacobs, KE)
- 17 november 2000, Tongelaar (Michiel van der Weide)
- 18 januari 2004, De Gagel (MK)
- 5 november 2005, De Kampen (Bart Bulkens)
- 10 oktober 2007, Nieuw Gassel (GJC)
- 6 tot 10 februari 2011, Tongelaar (JvZ *et al*)
- 17 oktober 2011, eerste winter, Keent (MK *et al*)
- 7 november 2011 tot 28 januari 2012, Tongelaar en de Kuilen (LG *et al*)
- 25 januari 2012, Tongelaar (LG)
- 6 april 2012, Het Bord (Bart Bulkens)
- 7 tot 11 april 2012, Keent (Jan Hendriks *et al*)
- 5 oktober 2013, overvliegend, telpost De Kampen (MK *et al*)
- 22 december 2015 tot 14 maart 2016, Vogelhoek & Tongelaar (maar vijf x gezien) (BH *et al*)
- 30 december 2016, Vogelhoek (KE)
- 15 oktober 2017, overvliegend, telpost De Kampen (MK)

Roodkopklauwier *Lanius senator senator* (n= 1)
Meino Koning vond een fraaie man op de Reeksche Heide op 6 juni 2012. De vogel liet zich bekijken door een klein gezelschap geïnteresseerden tot het donker.

Wielewaal *Oriolus oriolus oriolus*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste werd waargenomen op 23 april 2019 bij Kraaijenbergse Plassen 8 (GJC) en de laatste op 29 augustus 2018 in het buitengebied ten noorden van Mill (GJC).

Gaai *Garrulus glandarius glandarius*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen 370 vogels op 23 september 2012 (MK).

Ekster *Pica pica pica*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Op De Geest waren op 1 januari 2010 niet minder dan zestig vogels aanwezig (JJ).

Notenkraker *Nucifraga caryocatactes macrorhynchos* (n= 2)
Door de C.A. den Boer jr. werden twee vogels gemeld in 'een dennenbos bij hei' op 9 augustus 1968. Zeer waarschijnlijk betreft het de Langeboomse Bossen / De Kuilen. In een weiland bij het zwembad Groenendijkse Kampen in Cuijk werd een vogel op 30 augustus 1968 gemeld door een onbekende waarnemer.

Kauw *Coloeus monedula ssp*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Zowel *monedula* als *spermologus* zijn vastgesteld, waarbij *monedula* in de minderheid is. Vanwege het uitblijven van echt gericht onderzoek is de status van de laatste lastig vast te stellen. De ondersoort is alleen vastgesteld gedurende het winterhalfjaar. Geen *soemmerringii* is met zekerheid vastgesteld. Op 15 oktober 2011 vlogen 1077 vogels langs telpost De Kampen (KE).

Roek *Corvus frugilegus frugilegus*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Op het Ossenbroek werd op 24 november 1979 niet minder dan 250 vogels gezien (Pieter-Paul van Laake).

Zwarte Kraai *Corvus corone*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Er werden circa 300 vogels gezien op 4 augustus 2012 in de omgeving van de Tochtsloot (Pim Frijling).

Bonte Kraai *Corvus cornix*
Tot 1990 is de soort regelmatig vastgesteld (zie onder andere Hendriks *et al* 2011, van Dijk & Veeken 2015). Hierna werd de soort een zeldzaamheid met maar één gedocumenteerd geval (22 oktober 2007, De Geest (Frans Rosmalen)). Een hybride Bonte x Zwarte Kraai zat in de Uiterwaarden bij Grave op 26 augustus 2007 (Roel van Dijk).

Raaf *Corvus corax corax*
Vanaf de eerste waarneming op 19 maart 2002 (MK) werd de soort vanaf 2009 jaarlijks waargenomen (27 waarnemingen tot 18 mei 2019), vooral overvliegend. Met uitzondering van de maanden januari en december is de soort in elke maand vastgesteld met de 'grootste' aantallen in september.

Pestvogel *Bombycilla garrulus garrulus*
Circa 31 gevallen (zie onder andere Hendriks *et al* 2011). Het zwaartepunt ligt in november tot februari, met maar enkele gevallen hierbuiten. Deze werden gedaan in maart (4 maart 2011, Gasselse Heide, WvG), april (5 april 2019, overvliegend, Grave, 35 exemplaren, JJ) en oktober (31 oktober 2010, overvliegend, telpost de Kampen, KE, GJC).

Zwarte Mees *Periparus ater ater*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen op 1 oktober 2012, 161 vogels (MK).

Kuifmees *Lophophanes cristatus mitratus*
Broedvogel en jaargast.

Glanskop *Poecile palustris palustris* (n= 2)
De eerste vogel werd opgenomen en gezien door Ruud van Dongen in het Ossenbroek op 18 maart 2006. Hierna werd een vogel vastgesteld (door GJC) bij Nieuw-Gassel op 13 april en 9 juni 2011, 12 december 2013 tot 13 februari 2014, 18 augustus 2015 en van 23 december 2015 tot 10 maart 2016 (vele waarnemers).

Matkop *Poecile montanus rhenanus*
Broedvogel en jaargast.

Pimpelmees *Cyanistes caeruleus caeruleus*
Broedvogel, jaargast en doortrekker.

Koolmees *Parus major major*
Broedvogel, jaargast en doortrekker.

Buidelmees *Remiz pendulinus pendulinus* (n= 12)
- 10 juni 1995, Ganzenorgel (KE)
- 17 april 1996 Ganzenorgel (LP) (Hendriks *et al* 2001)
- 1 juli 1988, Plas 2 (Provincie NB)
- 24 augustus 2009, overvliegend, Lage Wijth (JJ)
- 19 September 2009, overvliegend, telpost De Kampen (JJ *et al*)
- 4 Oktober 2010, overvliegend, telpost De Kampen (KE *et al*)
- 5 oktober 2010, Kraaijenbergse Plassen 5 (Bram Aarts)
- 3 april 2011, Linden (Retmer van Dongen *et al*)
- 10 September 2011, overvliegend, telpost De Kampen (KE)
- 20 Oktober 2012, overvliegend, telpost De Kampen (JJ, MK)
- 19 juli 2016, overvliegend, Grave, twee exemplaren (JJ)
- 17 februari 2019, Linden (Paul Gnodde)

Baardman *Panurus biarmicus biarmicus* (n= 10)
- 24 november 1985, Ganzenorgel (LG) (Hendriks *et al* 2011)
- 12 oktober 2004, Dommelsvoort, twee exemplaren (MK)
- 15 tot 19 oktober 2013, Linden, maximaal 8 (GJC *et al*) (Gielen 2014e)
- 19 en 20 maart 2015, Linden, maximaal 2 (Paul Gnodde *et al*)
- 2 november 2015, Linden (MK *et al*)
- 9 tot 11 april 2015, Linden, maximaal 2 (JH *et al*)
- 26 en 27 oktober 2016, Linden, maximaal 2 (GJC, Misja van Vonderen)
- 13 oktober 2017 tot 7 april 2018, Linden (ook Achter de Slagboom, Het Riet), maximaal 21 (GJC *et al*)
- 25 oktober 2017, De Kuilen (JvZ)
- 4 november 2018 tot 30 maart 2019, Linden, maximaal 6 (MK *et al*)

Boomleeuwerik *Lullula arborea arborea*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Laagste aantallen in januari, augustus, november en december. Over telpost De Kampen vlogen 75 vogels op 8 oktober 2012 (MK).

Veldleeuwerik *Alauda arvensis arvensis*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen 10.849 vogels op 20 oktober 2012 (MK, JJ).

Kuifleeuwerik *Galerida cristata cristata* (n= 2)
Er zijn twee langdurig aanwezig vogels (ervan uitgaande dat het steeds dezelfde zijn). Dat zijn de vogels van 29 juni 1985 tot 7 juli 1987, Zittert, twee territoria (RP) (Gielen 2014f) en 6 februari 1986 tot 19 maart 1990, Blindeninstituut Grave (RP *et al*).

Strandleeuwerik *Eremophila alpestris flava* (n= 5)
- 20 januari 1985, Linden, twee exemplaren (LG)
- 8 tot 27 januari 1987, KBP, maximaal 45 (Jos Gereaets *et al*) (van den Berg 2012)
- 12 tot 18 januari 1987, Het Bord en omstreken, maximaal 60 (LG *et al*) (van den Berg 2012)
- 31 januari tot 3 maart 1987, De Kampen, negen stuks (Leon Engels *et al*) (van den Berg 2012)
- 22 oktober 2011, telpost De Kampen (JJ)

Oeverzwaluw *Riparia riparia riparia*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste dateert van 2 maart 2002 bij Kraaijenbergse Plassen 5 (Rob Felix) en de laatste van 24 september 2016, 6 ex over Grave (JJ). Het grootste aantal was circa 2.000 vogels op 3 mei 2010 (Robert Ketelaar) boven Kraaijenbergse Plassen 5.

Boerenzwaluw *Hirundo rustica rustica*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste dateert van 15 maart 2009 boven Kraaijenbergse Plassen 9 (Koos Elbers) en de laatste van 14 december 1994 bij Gassel (LG). Het grootste aantal was circa 2.500 vogels op 3 mei 2010 (Robert Ketelaar) boven Kraaijenbergse Plassen 5.

Huiszwaluw *Delichon urbicum urbicum*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste dateert van 27 maart 2016 boven Grave (JJ) en de laatste van 28 oktober 1984 boven de Graafse Raam (LG). Het grootste aantal was circa 750 vogels op 3 mei 2010 (Robert Ketelaar) boven Kraaijenbergse Plassen 5.

Roodstuitzwaluw *Cecropis daurica rufula* (n= 2)
Op 7 april 2009 vond Paul van de Langerijt met tien Boerenzwaluwen een vogel rondvliegend voor de vogelkijkhut bij Kraaijenbergse Plassen 5. De vogel werd later teruggevonden boven de Tochtsloot en Kraaijenbergse Plassen 5 bij de kleine parkeerplaats en bleef hier de rest van de dag (Jansen 2013d). Erik van Winden vond een vogel op 1 mei 2010, eveneens boven Kraaijenbergse Plassen 5. Deze vogel bleef de menigte vermaken tot 3 mei 2010 (Jansen 2013d).

Cetti's Zanger *Cettia cetti cetti* (n= circa 4)
De soort werd voor het eerst vastgesteld op 19 april 2018 op Kraaijenbergse Plassen 4 en 5, door Peter Eekelder en Justin Jansen. Thans (eind mei 2019) op minimaal vier locaties zingend / broedend rond de KBP (Jansen 2018).

Staartmees *Aegithalos caudatus europaeus*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. De grootste groep betrof circa vijftig vogels op 22 november 2018 rond Kraaijenbergse Plassen 4 (JJ).

Witkopstaartmees *Aegithalos caudatus caudatus* (n= 6)
- 8 november 2010, Binckhof (vier exemplaren) (KE)
- 7 en 8 januari 2011, Gasselse Heide (Daniel Benders, Jan Jacobs)
- 11 februari 2011, Tongelaar (LG)
- 24 december 2015, Kraaijenbergse Plassen 1, twee exem-

plaren (Jaap Brinkman)
- 9 tot 13 april 2016, Kraaijenbergse Plassen 9, nestbouwend met *europaeus* (LG, JHo)
- 10 februari 2017, Kammerberg, twee exemplaren (Rob Gorissen)

Fluiter *Phylloscopus sibilatrix*
Onregelmatige broedvogel met circa 35 waarnemingen. Voor 2010 iets algemener. Eerste waarneming is van 18 april 1988 (Binckhof, Gerrit Toonen) en de laatste van 4 juli 1988 (Graspeel, Gerrit Toonen). Het hoogste aantal is vijf zingende vogels bij Nieuw-Gassel op 3 mei 1990 (Rob Hendriks). Geen waarnemingen de afgelopen 15 jaar in de jaren 2005, 2008, 2015 en 2017.

Bladkoning *Phylloscopus inornatus* (n= 1)
Op het terrein van het Blindeninstituut in Grave verbleef een vogel op 21 oktober 2016. Deze kon buiten de ontdekker (JJ) nog gezien worden door Jordy Houkes.

Fitis *Phylloscopus trochilus trochilus*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste was een vogel op de Binckhof op 19 maart 1982 (Rob Bouwman) en de laatste op 22 november 2017 in de Maasuiterwaarden ten noorden van het industrieterrein van Cuijk (LG).

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita collybita*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Een hybride Tjiftjaf x Fitis was aanwezig op Tongelaar tussen 12 en 21 april 2012 (JJ), langs de Graafse Raam tussen 8 en 13 juni 2015 (JJ) en Vogelshoek tussen 26 april en 6 mei 2019 (GJC, JJ). De laagste aantallen worden waargenomen in de winter.

Grote Karekiet *Acrocephalus arundinaceus arundinaceus* (n= 1)
Isidoro Rendon vond een luid zingende vogel op de noordoever van Kraaijenbergse Plassen 9, op 7 mei 2017. De vogel verbleef hier tot 1 juni en werd gehoord en gezien door velen.

Rietzanger *Acrocephalus schoenobaenus*
Sinds 2009 wordt de soort jaarlijks in het gebied waargenomen, met zowel doortrekkers als vogels die gedurende langere tijd zingen. Geregeld betreft het twee vogels of meer. Vroegste waarneming is van 4 april 2011 bij Linden (LG *et al*) en de laatste van 27 augustus 2013 van Kraaijenbergse Plassen 8 (LG).

Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus scirpaceus*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste zong op 10 april 2011 langs de Lage Raam (LP *et al*) en de laatste werd gezien op 25 september 2018 bij Linden (Frans Rosmalen).

Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegst gedocumenteerde waarneming is van 15 mei 2014 van Kraaijenbergse Plassen 5 (JJ) en de laatste van 3 september 2011 bij Kraaijenbergse Plassen 7 (Sjak Gielen).

Orpheusspotvogel *Hippolais polyglotta* (n= 2)
De eerste vogel werd gevonden door Justin Jansen op Tongelaar. Deze vogel verbleef hier van 30 mei 2015 tot 13 juni (Jansen 2014). Ongeveer een kilometer verder werd in 2016 een vogel gevonden door Gert-Jan Caspers. Deze verbleef van 6 juni tot 16 juli (vele waarnemers) (Jansen & Veeken 2016b).

Spotvogel *Hippolais icterina*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegst gedocumenteerde vogel werd op 3 mei 2018 op De Geest opgenomen (JJ), de laatste op 23 augustus 2013 bij Kraaijenbergse Plassen 5 (Harvey van Diek).

Sprinkhaanzanger *Locustella naevia naevia*
Zeldzame broedvogel en doortrekker. De vroegste zat op 6 april 2011 te zingen bij Linden (Peter Vlamings, WvG) en de laatste werd gezien op 27 augustus 2013 in Keent (JJ).

Snor *Locustella luscinioides luscinioides* (n= 5)
- 5 mei 1996, zingend, Kraaijenbergse Plassen 7 (BH) (Hendriks *et al* 2001) (Gielen & van Dijk 2015)
- 23 augustus 2013, eerste kalenderjaar, Keent (JJ)
- 8 april en 26 juli 2016, zingend, Linden, maximaal drie exemplaren (JV *et al*)
- 8 april tot 30 juli 2017, zingend, Linden (Bart Gras *et al*)
- 15 april tot 5 mei 2019, zingend, Linden, maximaal twee exemplaren (JV *et al*)

Zwartkop *Sylvia atricapilla atricapilla*
Broedvogel, Jaargast en doortrekker. Het zeldzaamst in de maanden november tot februari.

Tuinfluiter *Sylvia borin borin*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegst gedocumenteerde vogel werd op 16 april 2014 op De Bult opgenomen (JJ), de laatste op 5 oktober 2018 bij Kraaijenbergse Plassen 4 (JJ).

Braamsluiper *Sylvia curruca curruca*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste werd opgenomen op 2 april 2014 bij Kraaijenbergse Plassen 5 (Hans van Ooijen) en de laatste op 11 september 2006 eveneens bij Kraaijenbergse Plassen 5 (Roel van Dijk). Op 9 en 10 december 2007 werd in De Kuilen een 'oostelijke' braamsluiper gezien (Jan Jacobs *et al*) (Wester 2008).

Grasmus *Sylvia communis communis*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. Op 7 april 2014 werd op twee plekken (Neerbroek en Kraaijenbergse Plassen 9) de vroegste vogel vastgesteld en de laatste waarneming was op 29 september 2018 op de Lage Wijth (JJ).

Vuurgoudhaan *Regulus ignicapilla ignicapilla*
Zeldzame doortrekker en vermoedelijk broedvogel. Laagste aantallen in mei tot september. Vier vogels op 11 november 2016 in Grave-Zuid is het hoogste aantal (JJ).

Goudhaan *Regulus regulus regulus*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. De grootste groep is dertig vogels op 27 oktober 2014 op de Reeksche Heide (KE).

Winterkoning *Troglodytes troglodytes troglodytes*
Broedvogel, jaargast en doortrekker.

Boomklever *Sitta europaea caesia*
Broedvogel, jaargast en doortrekker.

Taigaboomkruiper *Certhia familiaris familiaris*
André den Ouden vond één vogel in het Gasselse Bos op 5 januari 2011. Deze vogel verbleef hier tot 8 januari 2011 (diverse waarnemers).

Kortsnavelboomkruiper *Certhia familiaris macrodactyla*
John van Zuijlen vond een vogel langs de Visvijver in Mill (De Gagel) op 22 februari 2011. Deze vogel verbleef tot minimaal 28 februari in de omgeving (diverse waarnemers) (Gielen & Wester 2014).

Boomkruiper *Certhia brachydactyla megarhyncha*
Broedvogel, jaargast en doortrekker.

Spreeuw *Sturnus vulgaris vulgaris*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen 45.870 vogels op 10 oktober 2010 (MK *et al*).

Beflijster *Turdus torquatus torquatus*
Doortrekker. De vroegste dateert van 27 maart 2011, overvliegend over telpost De Kampen (KE) en de laatste van 30 oktober 2009: een eerstewinterman op Tongelaar (LG). Over telpost De Kampen vlogen 13 vogels op 21 april 2014 (MK) en 26 vogels waren ter plaatse op De Geest op 17 april 2012 (MK).

Merel *Turdus merula merula*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het hoogste aantal is 28 vogels, overvliegend over telpost De Kampen op 20 oktober 2012 (MK, JJ).

Kramsvogel *Turdus pilaris*
Wintergast, doortrekker. Het grootste aantal is 3.113 vogels overvliegend over telpost De Kampen op 23 oktober 2010 (MK, JH). Slechts enkele zomerwaarnemingen, geen waarnemingen uit juli.

Koperwiek *Turdus iliacus iliacus*
Wintergast, doortrekker. Het grootste aantal is 1.725 vogels overvliegend over telpost De Kampen op 20 oktober 2012 (MK, JJ).

Zanglijster *Turdus philomelos philomelos*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het hoogste aantal is 1.190 vogels, overvliegend over telpost De Kampen op (MK *et al*).

Grote Lijster *Turdus viscivorus*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het grootste aantal is 41 vogels, overvliegend over telpost De Kampen op 28 september 2014 (MK).

Grauwe Vliegenvanger *Muscicapa striata*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. Eerste datum 26 april 2006 (meerdere plekken, meerdere waarnemers) en laatste datum 24 september 1996 Grave-Zuid (KE).

Roodborst *Erithacus rubecula rubecula*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het grootste groepje was twaalf vogels in De Geest op 19 oktober 2013 (Jolanda Wannet).

Blauwborst *Luscinia svecica cyanecula*
Broedvogel en schaarse doortrekker in het najaar. De vroegste werd op 15 maart 2018 gehoord bij Kraaijenbergse Plassen 8 (GJC) en de laatste waarneming werd gedaan op 7 september 2014, Linden (JV).

Nachtegaal *Luscinia megarhynchos megarhynchos*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste was om Tongelaar op 9 april 2011 (JvZ, Loek van de Leur) en de laatste werd gezien op 29 juli 2006 eveneens op Tongelaar: een paartje met jongen (Jos van der Wijst).

Bonte Vliegenvanger *Ficedula hypoleuca hypoleuca*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. Vroegste datum 8 april 2012 (JJ, JH) in de Langeboomse Bossen en de laatste op 1 september 2011 op de Gasselse Kampen (Ad van Lith).

Zwarte Roodstaart *Phoenicurus ochruros gibraltariensis*
Broedvogel en jaargast. Er zijn maar een handvol waarnemingen uit november, december, januari en februari.

Gekraagde Roodstaart *Phoenicurus phoenicurus phoenicurus*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. De vroegste waarneming is van 2 april 2017 op meerdere plekken (JV, Paul de Heer) en de laatste van 12 oktober 2014 in Keent (Mark Stevens, Jos van der Wijst).

De waarneming van Loek van Leur op 21 maart 2005 in Gassel werd niet voorzien van verdere informatie, maar zou extreem vroeg zijn.

Paapje *Saxicola rubetra*
Doortrekker. Weinig waarnemingen in juni en juli. De vroegste werd geregistreerd op 9 april 2018 bij Linden (LG) en de laatste op 18 oktober 2014 in Keent (Coen van Raaij).

Roodborsttapuit *Saxicola rubicola*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Twintig vogels op 29 april 2011 bij Linden is het grootste aantal (John van Gestel). Aantallen het laagst in de winter.

Tapuit *Oenanthe oenanthe oenanthe*
Doortrekker. Wellicht betreffen enkele vogels ook *leucorrhoa*. De vroegst zat op 30 maart 2014 in Keent (Jolanda van de Logt *et al*) en de laatste op 27 november 2010 langs Kraaijenbergse Plassen 9 (Loek van de Leur). Het grootste aantal was 33 vogels op de Binckhof op 1 augustus 1989 (Gerrit Toonen).

Huismus *Passer domesticus domesticus*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het hoogste aantal was 130 exemplaren bij Kraaijenbergse Plassen 5 (Wim Gremmen) op 8 februari 2011.

Ringmus *Passer montanus montanus*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het hoogste aantal was 296 vogels, overtrekkend over telpost De Kampen (MK) op 8 oktober 2012.

Heggenmus *Prunella modularis modularis*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen 15 vogels over op 28 augustus 2011 (GJC).

Gele Kwikstaart *Motacilla flava flava*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. Het hoogste aantal vogel gezien op 1 dag betrof de 175 vogels over telpost De Kampen op 9 september 2011 (KE). De vroegste dateert al van 19 maart 2007 van Velp (KE) en de laatste werd gezien door Edward Jans op 19 oktober 1985 bij Linden.

Noordse Kwikstaart *Motacilla flava thunbergi*
Doortrekker in het voorjaar. Het grootste aantal is 85 vogels op 6 mei 2017 bij Kraaijenbergse Plassen 7 (JJ). De vroegste waarneming zijn twee vogels in Keent op 13 april 2014 (MK *et al*) de laatste waren twee vogels op 6 september 2015 in zowel Keent als de Lage Wijth (JJ).

Engelse Kwikstaart *Motacilla flava flavissima* (n= 20)
12 mei 1996, vijf mannen, Kraaijenbergse Plassen 5 (KE) (Hendriks *et al* 2011) (Gielen 2014g)
10 mei 2003, man, De Geest (KE)
4 tot 9 mei 2004, man, Kraaijenbergse Plassen 8 (JvZ, Jan Jacobs)
9 mei 2006, Kraaijenbergse Plassen 8 (MK)
20 april 2010, man, Kraaijenbergse Plassen 5 (JvZ *et al*)
25 april 2010, voorbijvliegende man, telpost De Kampen (JJ, MK)
16 mei 2010, Kraaijenbergse Plassen 7 (LG)
30 mei 2010, Kraaijenbergse Plassen 7 (LG)
20 april 2011, Kraaijenbergse Plassen 5 (MK)
7 mei 2011, man, Russendaal (Bea Koetsier *et al*)
4 mei 2013, man, Lage Wijth (JJ)
21 april 2013, man, Keent / Lage Wijth (MK et al)
30 april 2015, man, Keent (Wim Gremmen, Th. Vos)
6 september 2015, man, Lage Wijth, twee exemplaren (JJ)
27 april 2016, man, Kraaijenbergse Plassen 9 (Jan Albers)
22 april 2017, man, Linden (Fred Hustings)
23 april 2017, tweede kalenderjaar man, Kraaijenbergse Plassen 7 (JJ)
4 tot 8 mei 2017, mannen, Kraaijenbergse Plassen 7, maximaal 2 (MK *et al*)
22 mei 2017, Kraaijenbergse Plassen 7 (Nico van der Poel)
13 mei 2019, adulte man, Keent (JJ)

Een hybride Engelse x Gele Kwikstaart man zat bij Kraaijenbergse Plassen 7 op 30 april 2017 (Chris Toonen).

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea cinerea*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Op 2 oktober 2012 vlogen tien vogels over telpost De Kampen (KE).

Witte Kwikstaart *Motacilla alba alba*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Op 11 oktober 2014 vlogen 365 vogels over telpost De Kampen (JH).

Rouwkwikstaart *Motacilla alba yarrellii* (n= 8)
Goed gedocumenteerde Rouwkwikstaarten zijn zeldzaam; het taxon is lastig te determineren daarom is een zorgvuldige documentatie gewenst.
19 maart 2002, De Geest, vijf exemplaren, waaronder twee mannen (KE) (Hendriks *et al* 2011)
20 maart 2005, man, Keent (KE, Alison Eradus)
5 tot 23 maart 2008, De Geest, maximaal 4, waaronder 1 man (MK *et al*)
2 maart 2009, man, Lage Wijth (KE)
21 maart 2009, man, De Bolt (KE)
20 maart 2010, man, De Bronkhorst (KE)
21 april 2013, vrouw adult, Keent (JH *et al*) (foto's)
27 april 2016, man, Kraaijenbergse Plassen 7 (JJ) (foto's)
Het geval dat wordt genoemd in Eradus (2005) Gielen (2014h) van de Raamweg in Cuijk is niet opgenomen vanwege het ontbreken van bewijs.

Grote Pieper *Anthus richardi richardi* (n= 4)
- 28 maart 2007, overvliegend, Dommelsvoort (MK) (Gielen 2013d)
- 19 oktober 2009, ter plaatse, Kraaijenbergse Plassen 5 (GJC)
- 15 november 2013, ter plaatse, Katwijk (GJC)
- 23 september 2014, overvliegend, Kraaijenbergse Plassen 5 (JJ)

Duinpieper *Anthus campestris campestris* (n= 16)
25 april 1986, Waaiweg, Grave (RP) (Hendriks *et al* 2011)
22 april 1994, Kraaijenbergse Plassen 5 (BH)
5 en 6 september 1998, adult, Kraaijenbergse Plassen 7, maximaal twee (Gerard van Aalst *et al*)
30 augustus 1999, Kraaijenbergse Plassen 7 (BH)
17 september 2006, adult, Kraaijenbergse Plassen 8 (Jan Jacobs)
20 Augustus 2010 overvliegend, telpost De Kampen (GJC)
23 April 2011, overvliegend, telpost De Kampen, drie (MK, JHa)
28 Augustus 2011 overvliegend, telpost De Kampen (GJC *et al*)
10 September 2011, overvliegend, telpost De Kampen, twee (MK *et al*)
7 september 2012, overvliegend, Reek (MK)
15 september 2012, overvliegend, Reek (KE)
22 september 2012, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
4 oktober 2013, overvliegend, Reek (KE)
14 Augustus 2013, overvliegend, telpost De Kampen, twee (JJ)
7 september 2014, opvliegend, Kraaijenbergse Plassen 7 (JV)
27 augustus 2016, overvliegend, Keent (Dennis Heijnens *et al*)

Graspieper *Anthus pratensis pratensis*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Op 5 oktober 2009 vlogen 2.009 vogels over telpost De Kampen (MK, GJC).

Boompieper *Anthus trivialis trivialis*
Broedvogel, zomergast en doortrekker. Op 2 september 2012 vlogen 35 vogels over telpost De Kampen (MK). De vroegste zong op 16 maart 2003 bij het Langven (KE) en de laatste verdween uit het gebied op 11 oktober 2009 over telpost De Kampen (GJC).

Roodkeelpieper *Anthus cervinus* (n= 9)
9 mei 2004, adult zomerkleed, Kraaijenbergse Plassen 8 (Jan Jacobs)
30 april 2010, overvliegend, Kraaijenbergse Plassen 5 (JJ)
30 April 2011, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
3 mei 2012, adult zomerkleed, Keent/Lage Wijth (JvZ *et al*)
4 mei 2012, overvliegend, Nieuw Gassel (JJ)

1 Oktober 2012, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
8 Oktober 2013, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
6 Oktober 2014, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
5 en 6 mei 2017, adult zomerkleed, Kraaijenbergse Plassen 7, maximaal twee (Stefan van Schaik *et al*)

Waterpieper *Anthus spinoletta spinoletta*
Wintergast, doortrekker. Enkele waarnemingen in mei (17 mei 2012, Lage Wijth, JvZ & 19 mei 2017, De Kuilen, JvZ) en september (29 september 2010, overvliegend, telpost De Kampen, GJC en 30 september 2015, overvliegend, Linden, GJC). Geen waarnemingen in juni tot augustus. Op een slaapplek in Linden werden 51 vogels gezien op 26 maart 2016 (JV).

Vink *Fringilla coelebs coelebs*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen 42.075 vogels op 15 oktober 2013 (MK *et al*).

Keep *Fringilla montifringilla*
Wintergast, doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen 1.350 vogels op 15 oktober 2012 (MK). Geen waarnemingen uit juni, juli en augustus. Enkele waarnemingen uit mei (2 mei 2011, telpost De Kampen, GJC) en september (6 waarnemingen in diverse jaren).

Appelvink *Coccothraustes coccothraustes coccothraustes*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het hoogste aantal is 31 vogels langs de Lage Raam op 21 januari 2012 (JH).

Goudvink *Pyrrhula pyrrhula europoea*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Op 28 december 2014 verbleven 25 vogels op De Bult (JV). Diverse – zeer waarschijnlijke – *pyrrhula* zijn vastgesteld.

Groenling *Chloris chloris chloris*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Een groep van 700 exemplaren was aanwezig op De Kuilen op 13 januari 2002 (Rob Gorissen).

Frater *Linaria flavirostris ssp* (n= 12)
18 november 1978, De Kampen, 10 exemplaren (tijdens rivierentelling, onbekende waarnemer)
17 februari 1979, De Kampen, vier exemplaren (tijdens rivierentelling, onbekende waarnemer)
14 november 1981, De Kampen, 20 exemplaren (tijdens rivierentelling, onbekende waarnemer)
13 november 1982, De Kampen, drie exemplaren (Henk de Vries)
24 november 1985, De Kampen, 15 exemplaren (Jos Geraets)
21 januari tot 8 maart 1987, Kraaijenbergse Plassen, maximaal 35 (William Verpoort *et al*)
21 januari 1988, Broekkant, vier exemplaren (Edward Jans)
9 januari 1994, Kraaijenbergse Plassen 5 (KE)
5 januari 1995, Kraaijenbergse Plassen 5 (KE)
22 november 1997, Tongelaar (Erik van Dijk)
4 januari 1998, De Bult, 20 exemplaren (BH)
2 januari 2013, Kraaijenbergse Plassen 7, twee exemplaren (JJ)
Onbekend is of de vogels *pipilans* of *flavirostris* betroffen.

Kneu *Linaria cannabina cannabina*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Over telpost De Kampen vlogen 819 vogels op 8 oktober 2012 (MK).

Grote Barmsijs *Acanthis flammea flammea*
Wintergast en doortrekker. Vooral waarnemingen in januari, februari, maart, november en december. Eén aprilwaarneming (22 april 2013, overvliegend, Grave (JJ)).

Kleine Barmsijs *Acanthis cabaret*
Vooral waarnemingen in januari, februari, maart, oktober, november en december. Enkele waarnemingen in april (1 april 2011, De Kuilen, JvZ) en oktober (13 oktober 2004, Grave, 15 exemplaren, KE).

Barmsijs *ssp*
Niet vastgesteld in mei tot augustus, enkele waarnemingen in april en september. Grootste aantal is 250 vogels door een onbekende waarnemer bij Gassel op 10 januari 1987.

Witstuitbarmsijs *Acanthis hornemanni exilipes* (n= 1)
Één eerstewintervogel werd waargenomen in een groep van zestig (Grote) Barmsijzen in Grave, in de woonwijk Estersveld op 21 december 1995 door Kell Eradus (Hendriks *et al* 2001) (Jansen 2013d).

Kruisbek *Loxia curvirostra curvirostra*
De afgelopen 15 jaar is de soort elk jaar vastgesteld (uitschieters in 2010, 2011, 2013, 2014 en 2017) en in elke maand. Laagste aantallen in de maanden februari tot mei. Over de Lage Raam vlogen 35 vogels op 19 juni 2005 (KE). Dit betreft het hoogste aantal voor het werkgebied.

Putter *Carduelis carduelis ssp*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Onbekend of het *britannica* of *carduelis* is die wordt waargenomen in Groot Grave. Niet minder dan veertig vogels vlogen over telpost De Kampen op 11 oktober 2014 (JH, MK).

Europese Kanarie *Serinus serinus* (n= 15)
10 oktober 1993, overvliegend, Keent (KE)
11 september 1994, overvliegend, Keent (KE)
18 februari 2006, zingend, De Bronkhorst (KE)
23 december 2007, overvliegend, De Kuilen (Jan Jacobs, Menno Hornman)
31 Oktober 2009, overvliegend, telpost De Kampen (KE, MK)
27 Februari 2010, overvliegend, telpost De Kampen (KE)
6 maart 2010, zingend, Grave (JJ)
18 Oktober 2010, overvliegend, telpost De Kampen (KE, MK)
28 en 29 juni 2012, Reek (MK, KE)
9 mei 2013, Lage Heide (Rian Vesters)
1 november 2011, overvliegend, De Geest (JJ)
6 april 2016, Kraaijenbergse Plassen 2 (LG)
7 mei 2016, Hulsdonk (Paul de Heer)
14 oktober 2017, overvliegend, Keent (JJ)
26 maart 2018, zingend, De Geest (Onno Bosma, Frans Rosmalen)
De waarneming van 13 oktober 1979 van drie exemplaren bij het Ganzenorgel is niet opgenomen vanwege het ontbreken van details (zoals waarnemer) (Hendriks *et al* 2011).

Sijs *Spinus spinus*
Wintergast, doortrekker, zeldzame zomergast. In de maanden

mei tot augustus zeldzaam in het gebied. Het grootste aantal was 375 vogels op 26 februari 1984 van een onbekende waarnemer op de Kammerberg.

IJsgors *Calcarius lapponicus lapponicus* (n= 12)
24 oktober 2008, overvliegend, Reek (KE, MK)
2 oktober 2010, overvliegend, telpost De Kampen, drie exemplaren (KE *et al*)
4 oktober 2010, overvliegend, telpost De Kampen (KE *et al*)
17 november 2010, overvliegend, telpost De Kampen (GJC)
20 november 2010, overvliegend, Kraaijenbergse Plassen 7 (JJ)
9 oktober 2011, overvliegend, telpost De Kampen (MK *et al*)
29 oktober 2011, overvliegend, telpost De Kampen (KE)
8 oktober 2012, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
20 oktober 2012, overvliegend, telpost De Kampen (JJ)
8 oktober 2013, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
17 oktober 2014, overvliegend, Reek (KE)
27 oktober 2015, overvliegend, telpost De Kampen (MK)

Sneeuwgors *Plectrophenax nivalis ssp* (n= 6)
18 februari 1979, Langenboom, drie exemplaren (Dick Visser)
17 januari tot 29 februari 1992, 1 man en 2 vrouwen, Kraaijenbergse Plassen 5 (KE *et al*) (Hendriks *et al* 2001)
14 november 2011, man overvliegend, Kraaijenbergse Plassen 5 (MK)
22 oktober 2012, man overvliegend, De Kampen (MK)
16 november 2013, overvliegend, Linden (JJ)
31 december 2014, overvliegend, Nieuw Gassel (JJ)
Onbekend of het hier *insulae* of *nivalis* betrof.

Grauwe Gors *Emberiza calandra calandra* (n= 7)
17 mei 1977, zingend, Grave (Peter Brouwer)
31 mei 1982, zingend, Grave (Freek Snel)
24 mei tot 11 juni 1984, zingend, Maaskampen, maximaal twee exemplaren (GJC *et al*) (Pahlplatz 1985)
19 mei 1996, Kraaijenbergse Plassen 7, twee exemplaren (LP, KE) (Hendriks *et al* 2001)
11 april 2010, overvliegend, telpost De Kampen (MK)
1 mei 2010, Kraaijenbergse Plassen 7 (LG)
22 april tot 3 mei 2015, man zingend, Lage Wijth/Keent (MK *et al*)

Geelgors *Emberiza citrinella citrinella*
Broedvogel, jaargast en doortrekker. Het hoogste aantal is 180 vogels op 3 januari 1997 bij de Biestgraaf (Gassel) (LP).

Ortolaan *Emberiza hortulana* (n= 7)
8 mei 1982, Biestgraaf (Gassel) drie exemplaren (Jan van de Brugge *et al*) (Hendriks *et al* 2001)
6 mei 1995, Kraaijenbergse Plassen 5, drie exemplaren (LP, MK) (Hendriks *et al* 2001)
10 september 2009, Grave (Roel van Dijk, JJ)
1 mei 2011, overvliegend, telpost De Kampen (JH, KE)
8 mei 2012, overvliegend, Reek (KE, MK)
30 april 2015, overvliegend, Reek (KE)
22 augustus 2018, overvliegend, Reek (MK)

Rietgors *Emberiza schoeniclus schoeniclus*
Jaargast, broedvogel. Over telpost De Kampen vlogen 178 vogels op 20 oktober 2012 (MK, JJ).

Nawoord

Enkele zeldzame soorten zijn helaas niet gedocumenteerd en derhalve niet aanvaard door de CDNA, zoals:
Gestreepte Strandloper *Calidris melanotos* van 7 september 1999, adult (BH, MK) (Hendriks *et al* 2011).
Monniksgier *Aegypius monachus* (gedoopt als Carmen) verbleef op 17 en 18 maart 2005 op Het Bord. De vogel verbleef daarna in Oostvaardersplassen (vanaf 21 maart) waarbij deze op 16 augustus 2005 tegen een trein haar dood vond.
Huisgierzwaluw *Apus affinis* van 16 maart 2009 vliegend boven Reek (KE) werd niet aanvaard door de CDNA.

Dankwoord

Met name de 'leden' van het eerste uur Gert-Jan Caspers, Kell Eradus, Wilma van Genugten, Louis Geraets, Jeroen Haas en Meino Koning dank ik. Eveneens de andere actieve waarnemers in deze periode zoals Jeroen Veeken, Peter Hoppenbrouwers, John van Zuijlen, Jordy Houkes, Onno Bosma en Harry Claassen. Dank aan Gert-Jan Caspers, Kell Eradus, Louis Geraets, Jordy Houkes en Meino Koning voor commentaar op een eerdere versie. Jeroen Veeken deed het redactiewerk en daarvoor ben ik hem zeer erkentelijk.

Literatuur

Bartel P. H. & Frede M. 1989. Die Bestimmung von Gänsen der Gattung Anser. Limicola 3: 1-31
Bennekers F. 2016. Opsomming van enkele door de firma Willem Engels, Zwolle, ontvangen vogels. Ardea 15 (1): 87.
van den Berg A B & Bosman C 2001. Avifauna van Nederland 1. Zeldzame vogels van Nederland. Hong Kong.
van den Berg S. 2012. Strandleeuwerik - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Brouwer P. 2012a. Witbuikrotgans - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 4 mei 2019.
Brouwer P. 2012b. Roodhalsgans - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 4 mei 2019.
Brouwer P. 2012c. Kleine Burgemeester - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Brouwer P. 2015. Bontbekplevier - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Brouwer P. & van Dijk E. 2018. Steppevorkstaartplevier - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Brouwer P. & Gielen J. 2014. Bosruiter - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Brouwer P. & Veeken J. 2018. Rotgans - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
van Dijk E., Gielen J. & Hustings F. 2016. Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
van Dijk E. & Veeken J. 2015. Bonte Kraai - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Eradus K. 2005. Zeldzame en schaarse Broedvogels van de Kraaijenbergse Plassen 2003-2004. De Mourik: 10-18.
Erades A. & Eradus K. 2005. Waarneming van een Jan van Gent *Morus bassanus* over het dorp Velp (Noord Brabant). De Mourik: 19-20.
Geraets L. 2013. Vuurwerk in de Kraaijenbergse Plassen. De Mourik: 4-6.
Gielen J. 2012a. Amerikaanse Smient - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 4 mei 2019.
Gielen J. 2012b. Korhoen - Digitale Avifauna VWG Nijmegen.

Bezocht: 4 mei 2019.
Gielen J. 2012c. Steppekiekendief - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2012d. Zilverplevier - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2012e. Roodpootvalk - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2013a. Roodkeelduiker - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2013b. Parelduiker - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2013c. IJseend - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2013d. Grote Pieper - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014a. Ruigpootbuizerd - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014b. Kraanvogel - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014c. Poelruiter - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014d. Dwergmeeuw - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014e. Baardman - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014f. Kuifleeuwerik - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014g. Engelse Kwikstaart - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2014h. Rouwkwikstaart - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2015a. Pontische Meeuw - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. 2015b. Geelpootmeeuw - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & van Dijk E. 2013. Zwarte Ibis - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & van Dijk E. 2015. Snor - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & van Dijk E. 2016a. Zwarte Ooievaar - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & van Dijk E. 2016b. Morinelplevier - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & van Dijk E. 2017. Strandplevier - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2014. Eider - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2015a. Kleine Rietgans - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2015b. Witoogeend - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2015c. Koereiger - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2016. Steltkluut - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2018a. Reuzenstern - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2018b. Grote Stern - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Veeken J. 2018c. Witvleugelstern - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Gielen J. & Wester R. 2014. Taigaboomkruiper - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Hijlkema J. 2014. Topper - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen J. 2012a. Keet in Keent, Grijze wouw & Steppekiek. De Mourik: 50-52.
Jansen J. 2012b. Steppekievit - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen J. 2013b. Grote Aalscholver - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen J. 2013c. Breekbekstrandloper - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen J. 2013d. Roodstuitzwaluw - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen J. 2013d. Witstuitbarmsijs - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen, J. 2018. Vestiging van de Cetti's Zanger in de Kraaijenbergse Plassen. De Mourik: 35.
Jansen J. & van Dijk E. 2016. Vale Gier - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen J. & Veeken J. 2016. Poelsnip - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Jansen, J.J.F.J. 2013a. De Dwerggans van het Land van Cuijk en de Kop van Noord-Limburg. De Mourik: 98-99.
Jansen, J.J.F.J. 2014. Orpheusspotvogel *Hippolais polyglotta* op Tongelaar. De Mourik: 22-23.
Jansen, J.J.F.J. 2017. De Zwolse firma Engels en de Bosgors *Emberiza rustica*. Het Vogeljaar 65: 89-94.
Jansen J.J.F.J., de Nie H. & Bos A. 2012. Grijze Wouwen bij Keent en Wageningen. Dutch Birding 34: 209-210.
Koffijberg, K., Hustings F, de Jong A, Hornman M & van der Winden E 2011. Recente ontwikkelingen in het voorkomen van Taigarietganzen in Nederland. Limosa 84: 117-131.
Nagtegaal J. & Gielen J. 2015. Kleine Mantelmeeuw - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Nijssen M., Gielen J. & Veeken J. 2015. Grauwe Klauwier - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Pahlplatz, R. 1985. De Kraaijenbergse Plassen. De Mourik: 101-102.
Pahlplatz R. 1988. Broedgeval Grauwe Klauwier in het Land van Cuij. De Mourik: 133.
Pahlplatz R. & Hendriks R 1987. Broedvogelinventarisatie Raamdal. De Mourik: 32-40.
Schreven K. & Veeken J. 2016. Griel - Digitale Avifauna VWG Nijmegen. Bezocht: 18 mei 2019.
Wester R. 2008. Woestijnbraamsluiper *Sylvia curruca minula* bij Langenboom? De Mourik: 6-8.

Voor werkgebied zie: https://vwggrave.waarneming.nl/area_map_v2.php

Activiteitenoverzicht

Auteur: Bram Ubels

Excursie Zuid-Holland / Zeeland - zaterdag 25 januari - *Jos van Oostveen*

Eén van onze traditionele excursies! Op deze dag begeleidt Jos van Oostveen ons naar de kust van Zuid-Hollandse en Zeeuwse eilanden. Dit wordt een hele-dag-auto-excursie langs een aantal van de mooiste gebieden (onder andere Kwade Hoek en Brouwersdam) waarbij we op zoek gaan naar voor onze contreien bijzondere soorten als Rotgans, Steenloper, Zwarte en Grote Zee-eend, duikers, Wilde Zwanen, Smelleken, Sneeuwgors, Strandleeuwerik en nog veel meer. De nadruk zal liggen op het herkennen van deze soorten en niet zozeer op het fotograferen ervan. Deze excursie is vooral leuk voor vogelaars die met winterkustvogels nog weinig ervaring hebben. Natuurlijk zullen we, als zich een echte zeldzaamheid in dat gebied aandient, proberen dat in het excursieprogramma in te passen.

De exacte route wordt te zijner tijd bekendgemaakt aan de deelnemers.
Er kunnen maximaal 19 mensen mee. Opgave vanaf 1 januari; hoe dat kan, zal worden vermeld in de volgende digitale nieuwbrief.

Visueel jaaroverzicht in het Birders Café - Donderdag 30 januari vanaf 19:30 uur in het Natuurplaza, Toernooiveld 1, 6525ED Nijmegen

Tijdens het Visueel jaaroverzicht kijken we onder het genot van een drankje gezamenlijk terug op de hoogtepunten van 2019. Daarbij komen de meest spectaculaire foto's en soorten uit het Rijk van Nijmegen voorbij. Komt dat zien!

Het Birders Café is dé remedie tegen de donkere winteravonden. Het doel is simpel: gelijkgestemden - mensen met interesse voor vogels - bij elkaar brengen voor een gezellige informele avond. Van november tot en met maart willen we maandelijks zo'n avond organiseren met een wisselend programma van lezingen, quizzen, open podium, etc. Na het programma kan er nog tot in de kleine uurtjes worden doorgepraat over de zin en onzin van vogels. Alle vogelaars zijn welkom!

Algemene ledenvergadering - Maandag 30 maart vanaf 20:00 uur in 't Haantje, Daalseweg 19, 6521GE Nijmegen

Alleen voor leden. Hier bepalen we gezamenlijk de koers van de VWG. Agenda en Jaarverslag worden te zijner tijd op de website gepubliceerd.

Dinsdagavondexcursies

Onze vogelwerkgroep heeft inmiddels een mooie traditie opgebouwd met de dinsdagavondexcursies: zonder aanmelding met een aantal enthousiastelingen vogels kijken, onder begeleiding van een wat meer ervaren vogelaar.
De excursies worden door velen, van beginnende vogelaars tot de wat meer gevorderden, enorm gewaardeerd.
Van dinsdag 14 april tot en met dinsdag 2 juni zal er weer iedere dinsdagavond een vogelexcursie plaatsvinden in onze regio. De invulling van deze excursies zal later in de agenda op de website en in de digitale nieuwsbrief worden gepubliceerd.

Regionale Big Day - zaterdag 16 mei

Het werkgebied van de Vogelwerkgroep heeft met haar grote diversiteit aan habiats een rijke avifauna. Tijdens de regionale Big Day wordt stilgestaan bij deze diversiteit. Het idee is simpel: men stelt een team samen en bezoekt met dit team deze habitats om zoveel mogelijk vogelsoorten waar te nemen binnen één etmaal. Het gaat niet enkel om het winnen (welk team neemt de meeste soorten waar?); het doel is om samen te genieten van de vogelrijkdom in onze regio. Dus ook voor de minder ervaren vogelaars is het zeker leuk!
Op zondagavond 17 mei vindt vanaf 20:00 uur een gezamenlijke afsluiting plaats waarbij het winnende team bekend wordt gemaakt en men ervaringen kan uitwisselen.
Stel een team samen en meld je aan via bramubels@hotmail.com.
De spelregels staan in de agenda op de website.

Excursieleiders gezocht

Wij zijn weer begonnen met het opstellen van de excursieagenda 2020. Wie wil een excursie leiden naar De Hamert of de Biesbosch? Of dichter bij huis? Wie wil volgend jaar een buitenlandse excursie organiseren; een dag of een meerdaagse excursie? Je hoeft zelf geen expert te zijn op het gebied van vogelherkenning, als je maar de organisatie van zo'n excursie op je neemt. De VWG levert wel deskundige begeleiders indien nodig. Geef je op bij Paul Gnodde (paul.gnodde@gmail.com - 0618758711) of Bram Ubels (bramubels@hotmail.com).

Activiteiten worden ook op de agenda op de website en in de digitale nieuwsbrief aangekondigd. Blijf deze dus goed in de gaten houden!